

DE OORLOG, 12 oktober 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27845]

[Maandag 12 October 1914]

Inhoudsopgave 12 oktober 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27845]	1
DE OORLOG Bommen in Parijs. — De val van Antwerpen. — Geen bemiddeling. — Een Oostenrijksch succes.....	2
Op het Westelijk oorlogstooneel.	2
De val van Antwerpen.	2
BERLIJN, 10 Oct. (Corr. E.) Aan de gevechten bij de forten	3
Mijn laatste uren te Antwerpen.	3
Om en bij dan strijd.	6
Gevecht bij Gent	7
De strijd in Noord-Frankrijk.	7
Van het Oostelijk oorlogstooneel.	8
Przemysl ontzet.	8
De nieuwe inval der Russen in Oost-Pruisen.	8
Laatste Berichten.	8
Op het Wettelijk oorlogsten	8
Van het Zuidelijk oorlogstooneel.	8
Nederlaag in Bosnië.	8
DUI TSCHLAND.	9
Prins Joachim.	9
Verkiezing in Baden.	9
Humanitaire mobilisatie.	9
OOSTENRIJK.	10
Cholera.	10
FRANKRIJK.	10
Een vorstelijke gast.	10
RUSLAND.	11
De houding der Polen.	11
Sluiting van Russische havens.	11
VEREENIGDE STATEN	11
Geen bemiddeling.	11
TELEGRAMMEN.	11
Ontploffing te Lissabon.	11
Belgische Vluchtelingen	11
Verzoek om naar Antwerpen terug te keeren.	11
Huisvesting.	11
Aan de grenzen.	12
Bergen op Zoom.	12
Maastricht.	13
Geen stop zetten van het treinvervoer	13
Uit Zevenaar.	14
Het overlijden van den koning van Roemenië.	14
De firma's Spever.	14
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27845]	14
De algemeene toestand. — De val van Antwerpen. — Als parlementair op weg. — Mogelijke terugkeer der vluchtelingen. — Engelslands handel en scheepvaart. — Berichten uit de oorlogvoerende landen.	14
De algemeene toestand.	14
Op het Westelijk oorlogstooneel.	15
De val van Antwerpen.	15
De Engelsche pers over den val van Antwerpen.	16
Een Fransch succes?	17
De toestand.	17
Op het Oostelijk oorlogstooneel.	17
Inleidende gevechten.	17
Op Zee.	18
De Russische vloot.	18
BELGIE.	18
Om en bij den strijd.	18
DUI TSCHLAND.	22
Het Amerikaansche Roode Kruis.	22

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

FRANKRIJK	23
Het bezoek van president Poincaré.	23
Misbruik van het Roode-Kruis-emblema.	23
ENGELAND.	23
OOSTENRIJK.	26
Een telegram van deelneming.	26
ITALIË.	26
Een uurtje in Oostenrijk,	26
NOORWEGEN.	28
De onzijdigheid van Scandinavië.	28
TELEGRAMMEN.	28
Koning Ferdinand I van Roemenië.	28
De oorlog.	29
De slag bij Ortelsberg in retrospectief licht.	29
Bij den weg.	30
Belgische zuigelingen.	30
Allerlei.	31
Bevordering van landsverdediging in Engeland.	32
Belgische vluchtelingen naar Engeland.	32
Maastricht.	32
Naar België terug.	33
Geïnterneerden.	33
Belgische vluchtelingen.	33
Via Dolorosa.	36
Pogingen tot oprichting van een internationaal clearing-instituut.	36
Russische financiën.	36
De Russische graanoogst.	37
Oogstberichten.	37
Uit de Oostenrijksche Industrie.	37
Parijsche Biljetten.	37
Uit Frankrijk.	37
Koersen te Bordeaux.	38
Uit de Katoenindustrie.	38
Uit ee Vereenigde Staten.	38
Uit Zuid-Amerika.	38

5

EDITIE VAN 2 UUR.

DE OORLOG Bommen in Parijs. — De val van Antwerpen. — Geen bemiddeling. — Een Oostenrijksch succes.

10

Op het Westelijk oorlogstooneel.

De val van Antwerpen.

BERLIJN, 10 Oct. (Reuter.) (Officieel.) Het groote hoofdkwartier meldt: Na twaalfdaagsche belegering is Antwerpen met alle forten in onze handen gevallen. Op 28 September viel het eerste schot tegen de forten der buitenste linie, op 1 October werden de eerste forten bestormd, op 6 en 7 October de door opstuwung meestal 400 M. breede Nethe overgetrokken. Op 7 October werd, ingevolge de bepelingen van de Haagsche Conventie, de beschieting der stad aangekondigd. Daar de commandant verklaarde de verantwoording voor de beschieting te aanvaarden, begon in den nacht van 7 op 8 October de beschieting. Tegelijk werden de aantallen tegen de binnenste fortenlinie begonnen. Reeds in den morgen van den 9 October waren twee forten der binnenste linie in onze handen, en in den namiddag kon de stad zonder ernstigen tegenstand worden genomen. De vermoedelijk zeer sterke bezetting heeft zich in den aanvang dapper verdedigd, doch was tegen de bestorming door onze infanterie en marinetroepen en tegen de zware artillerie niet opgewassen, en ontruimde de stad. Onder de bezetting bevond zich ook een onlangs aangekomen Engelsche marinebrigade. De ontruiming der stad door de Engelsch-Belgische troepen maakte het noodig, dat de onderhandelingen over de overgave met den burgemeester werden gevoerd, daar geen militaire autoriteiten meer aanwezig waren. De overgave van de stad werd op 10 October door den chef van den staf van den tegenwoordigen gouverneur van Antwerpen bevestigd. De laatste, nog met overgegeven forten werden door onze troepen bezet. Het aantal gevangenen is nog niet vast te stellen. Vele Belgische en Engelsche soldaten vluchtten naar Nederland, waar zij werden geïnterneerd. In de stad werden groote voorraden van allerlei soort buitgemaakt. De commandant der belegeringstroepen, generaal Von Beseler, ontving van den Keizer de orde "Pour le Mérite".

35

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

Onze verslaggever, die gisteren van Roosendaal uit Antwerpen bezocht, seint ons daarover: De stad is rustig, doch nagenoeg geheel verlaten. De winkels zijn bijna alle gesloten, slechts enkele cafés zijn open en gelegenheid om ergens te eten is er bijna niet. Te Putten arriveerde 's avonds om 10 uur in een automobiel de burgemeester van Capellen, vergezell van een Dtiitsch officier en twee soldaten. Zij hadden opdracht ter kennis van de vluchtelingen in Holland te brengen, dat zij veilig kunnen terugkeeren. Onmiddellijk werd een boodschap gezonden naar den divisiecommandant te Oudenbosch, vermoedelijk het verzoek overbrengende, of deze opdracht in Holland officieel bekend zou mogen worden gemaakt. Een Duitse bezetting mariniers trok om 7 uur van Capellen op in de richting van de Hollandsche grens met Stabroek als plaats van bestemming. In de streek tusschen Antwerpen en Nederland zijn alle Belgische soldaten verdwenen. Talrijke treinen met ontwapende Belgische en Engelsche soldaten zijn Zondag weder Roosendaal gepasseerd. Het totaal, dat nu reeds vervoerd is, wordt geschat op 12,000. Het gezamenlijk aantal, dat op onze grenzen ontwapend werd op 25,000.

BERLIJN, 10 Oct. (Corr. E.) Aan de gevechten bij de forten

om Antwerpen heeft ook de 1e marine-divisie, onder bevel van admiraal Von Schroeder, deelgenomen; de divisie bestond uit 2 regimenten zeesoldaten, een regiment matrozen en een regiment marine-infanterie.

Mijn laatste uren te Antwerpen.

(Van onze gewonen Antwerpschen correspondent.) Den Haag, 10 October.

- Het is volbracht. De gruwelijke geesels is ook over ons gekomen en voor het opdoemende vervaarlijke oorlogsmonster heeft ook Antwerpen, de nationale vesting die voor onneembaar doorging, in minder dan geen tijd ten slotte moeten wijken. Is dit de laatste slag die het rampzalige België treffen kan? Of zal, nu 't laatste fort in handen der Duitschers viel, het kleine hoekje, dat daar nog ongerept ten westen van Lier en Schelde ligt, eveneens worden gemaakt tot een puinhoop en een kerkhof? 't Is mogelijk dat al de ontzettende ellende die ik te aanschouwen kreeg, mij op dit oogenblik al te pessimistisch heeft gestemd, maar er blijft, meen ik, geen hoop meer over. Wat ook de einduitslag wezen moge, België is door dezen afschuwelijken oorlog geheel ten onder gebracht. Het heeft den krijg niet gewild, wenschte alleen in vrede te mogen i?eiden, maar het heeft als buffer moeten dienen tusschen de kolossale volkerenmassa's die daar - wie herinnert zich nog om welke futiele redenen? - op elkaar zijn gebotst, en nu tegen elkaar opstrijden op leven en dood, zoolang tot beide partijen het door volslagen uitputting zullen ?.

De telegrammen hebben het u gemeld (en misschien is ook mijn bericht dat ik op 't allerlaatste oogenblik aan een vluchteling heb medegegeven met verzoek het te Roosendaal of te Vlissingen te verzenden u wel toegekomen) dat al Antwerpen door de beschieting van Donderdag en Vrijdag voor een groot deel is verwoest en platgebrand en dat, nadat de bevolking in een dolle paniek gevlucht was, de stad in handen der Duitschers is gevallen. Ik heb tot het laatste oogenblik stand gehouden, wou een der laatsten zijn om heen te gaan, trachtte mezelf te overtuigen dat het ten slotte niet zoo erg zou blijken, maar ik het eindelijk begrepen, dat het roekeloos was nog langer in die hel te blijven, en met den dood in het hart ben ik vertrokken.

Het verhaal van die laatste onvergetelijke momenten wil ik u niet onthouden. Het laatste bericht, dat ik u stuurde, was de proclamatie waardoor luitenant-generaal De Guise, bevelhebber der versterkte stelling, aan de bevolking bekend maakte, dat de beschieting ging plaats hebben en dat degenen die vluchten wilden, verzocht werden dit zoo spoedig mogelijk te doen in noordelijke of noord-oostelijke richting.

's Anderen daags begon de exodus, zooals wij dien reeds herhaaldelijk hadden bijgewoond, maar ditmaal met nog veel groter haast, met nog veel angstiger zenuwachtigheid.

's Morgens was weer een Taube boven de stad verschenen en had een bom gesmeten in een der dichtst bevolkte wijken. De stations werden bestormd, de booten werden volgepropt met angstige vluchtende menschen. En niettegenstaande dit, scheen alle hoop toch niet verloren. Immers omdat de stad beschoten zou worden, stond het nog niet vast, dat ze zou worden ingenomen. De Engelschen waren immers daar, hadden gezegd, dat Antwerpen zich niet mocht overgeven, en dat er zou gestreden worden tot het uiterste. Den ganschen Woensdag was het stil, van een raadselachtige stilte. Wist men wat er gebeuren ging? Toch werd door sommigen bevestigd, dat het bombardement beginnen zou rond acht uur 's avonds. Men wachtte, en ten slotte toen men zag, dat er niets gebeurde, ging men ter rust. 't Zou niet voordien nacht zijn... Zouden echter niet velen, zooals ik, slapeloos zijn gebleven? Precies om middernacht klonk in de verte

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

een doffe knal, toen onmiddellijk daarop het mij reeds uit Mechelen bekende, akelige
geschuiifel door de lucht, en toen een geweldige ontploffing. Geen twijfel, daar
105 begonnen ze! Terwijl ik uit bed sprong, en mijn kleeren bij elkaar grabbelde, hoorde
ik boven en onder mij de huisgenooten haastig rondloopen, deuren werden opengerukt,
men stommelde de trappen af, er klonk angstig geroep door het huis, en eenige
oogenblikken nadien zat ik met een tiental menschen in een ?pen, overwelfden kelder,
110 rond het weifelend licht eener waskaas. Er werd niet gesproken, met bange oogen keek
men in het vage, sidderend luisterend naar de zware slagen en het sinistere
schuifelen der projectielen. Maar ik ben niet lang in die benauwde atmosfeer
gebleven. Ik ben op straat gegaan, hoezeer men mij ook smeekte te blijven. Buiten
kwamen de menschen toegelooopen, met schreiende kinderen op de armen, of torschend
zware pakken en reiszakken, allemaal in de richting van de Schelde. Ik ging de stad
115 in. Eenige straten verder ontwaarde ik plots den gloed der eerste branden in het
zuidergedeelte. En steeds kwamen de menschen in tegenovergestelde richting mij
voorbijgelopen, sommigen blijkbaar verwonderd een mijnheer te ontmoeten die met een
pijp in den mond voortdrentelde naar die verschrikking die zij ontvlucht waren. Maar
die mijnheer ondervond weldra dat hij roekeloos met zijn leven speelde... Mijn
120 particuliere woning, die ik sinds eenige dagen niet bezocht had in deze tijden van
herrie, wou ik trachten te bereiken om er zoo mogelijk nog een of ander te redden.
Steeds floten de bommen boven mij, sommigen kwamen terecht in het huizencomplex, en
dan vielen steenen en dakpannen rond mij neer op de straat. Een granaat ontplofte in
de square nabij de Nationale Bank, opjagend een wolk van aarde en stof, uit elkaar
125 scheurend de palmen en bloemstruiken. Ik zag in den gloed van een naburigen brand
mijn woning nog ongedeerd, maar het puin van een ingestort huis versperde mij verder
den doorgang. Ik heb het dan in godsnaam maar opgegeven, vooral daar het in de buurt
nu werkelijk zeer gevaarlijk werd, onophoudelijk sisten en huilden de shrapnels over
de daken of ontploften op gebouwen en straten. Toen ik de Louisastraat doortrok
130 ontplofte een bom voor een schoolgebouw. Ik werd door den luchtdruk ten gronde
geworpen maar bekam geen letsel. Veilig, betrekkelijk althans, ben ik aan de Schelde
gekomen, en op het wandelerras het ik het grandioze schouwspel bekeken van de
brandende stad, waarboven de bommen als een aanhoudend vuurwerk flitsten of uiteen
barstten. Als een nooit geziene feeërie toekende de silhouette van de stad met den
135 fijnen toren zich donker af op den purperen achtergrond van vuur. Zoo is de morgen
aangebroken, grauw, melancholiek en kil. Daar beneden aan de Schelde stond het
vluchtende volk opeengepakt met jammerende vrouwen en krijtende kinderen. Soldaten
kwamen, ruitery, artillerie en voetvolk, met wagens en kanonnen, en zij trokken de
Schipbrug over naar het Vlaamsche Hoofd. Auto's met Engelschen zag ik nog de stad
140 inrijden.

Maar jammerlijk was de ellende van het volk. Zwangere vrouwen en zieken,
gebrekkelijke oudjes zag ik op kruiwagens en handkarretjes vervoeren, god weet
waarheen, naar het Noorden toe. Ik zag menschen gekwetst door granaatscherven, met
bloederige handen en omwonden hoofd, doodsbleek. En dat alles verdrong zich in een
145 onafzienbare menigte op de kaaien, om toch nog tijdig op een boot te geraken naar
Vlissingen. Wat zou het straks zijn als die booten gingen vertrekken!
En daar waren nog slechts de menschen die min of meer geld bezaten om de reis te
betalen. Maar in de nauwe straatjes en sloppen der oude stad was het een radeloze
paniek. Huilende vrouwen en meisjes, gevolgd door heele zwermen kinderen, sleurden
150 hun goedje weg uit de gore huisjes en de lange stoet week uit in de richting der
Polders.

En ondertusschen hield het bombardement geen oogenblik op. De schoten volgden kort
achter elkaar en aan de ontploffingen te hooren, vielen de bommen nu reeds in 't
midden der stad.

155 Mijn plan stond vast, ik zou blijven, mij desnoods in een kelder of op het stadhuis
bij de overheden verschuilen en wachten wat er gebeuren zou. Op het stadhuis vernam
ik, dat men besloten had de stad geheel te doen ontruimen. Iedereen moest weg vóór
twee uur. De aftrekkende soldaten zouden de forten en bruggen opblazen, de
voorraadmagazijnen in brand steken en de stelling verlaten. Ik wilde wachten tot het
160 laatste oogenblik, zou desnoods achter het Belgische leger Vlaanderen intrekken.
Langs de Oude Koornmarkt en de Suikerrui was het een bijna wilde aftocht van soldaten
en burgers. De gekwetsten strompelden langzaam door de menigte. Sommigen waren half-
gekleed, een zag ik op twee bezems die hij gebruikte als krukken, met een van pijn
verwongen gelaat, achter zijn kameraden voortsukkelen. Ik ging het weinige, dat ik
165 met het oog op een mogelijke vlucht als mijn kostbaarste bezit bij elkaar had
gescharreld, inpakken en ging mij neerzetten op een der rotsblokken van de
Brabofontein op de Grootemarkt. In een naburigen winkel kreeg ik gratis - 't was

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

170 anders toch maar voor den Deutsch, riep mij de winkelier toe – wat mondvoorraad, en
elders kreeg ik een pak tabak. Den ganschen voormiddag kwamen de bommen tot in het
centrum van de stad inslaan. Rond twaalf uur trof een granaat het dak van O. L.
Vrouwekerk of den toren zelf, ik weet het niet precies, en stukken grijze steen
kwamen op de Markt terecht. Toen het ik geoordeeld dat het oogenblik gekomen was om
175 heen te gaan. Ik heb mijn pijp gestopt en mijn boeltje onder den arm genomen. Toen
een tweede lading steenen van de kerk naar beneden kwam, het ik mij bukkend langs de
huizen tot aan de kade begeven. Het toeval bracht mij bij de boot waar mijn collega's
van de Antwerpsche pers vereenigd waren, en met hen het ik de reis naar het gastvrije
Holland ondernomen. Ik was tot dan toe betrekkelijk kalm gebleven, maar toen de boot
180 afvoer en wij de stad verlieten, toen neep de ontroering mij de keel dicht. Wat ging
het lot zijn van deze prachtige Vlaamsche stad? Als een machteloze veroordeelde
scheen mij de toren zich wanhopig tegen den achtergrond van donker grijzen rook ten
hem al te reiken. Nooit meer dan op dit oogenblik het ik gevoeld hoe ik van Antwerpen
hield...

We voeren de Schelde af. Zwijgend zaten we naast elkaar, onze blikken gericht op het
185 onvergetelijk panorama der reede. Wat zouden wij er nog ooit van terugzien? Nog
steeds klonk van uit de verte het dofdreunende geschut der Duitschers. Dikke
rookzuilen gingen loodrecht omhoog, verspreidden zich over den hemel tot een donker
gewelf, gesteund door zeven groote pijlers. We zagen hoe de schipbrug in de lucht
vloog, de booten zonken. Het was het einde van den aftocht der Belgische troepen.
Gansch den duur van de reis konden wij onze oogen van dit schouwspel niet afwenden.
190 We hielden den ouden slanken toren zoo lang mogelijk in 't oog en tuurden nog lang
naderhand of wij hem tusschen de boomen nog ontwaren konden. En toen de spits
eindelijk voor goed verdween, toen zaten we, allen mannen die door hun journalistiek
bedrijf reeds zooveel treurigs hadden moeten zien en die vooral in den laatsten tijd
getuigen waren geweest van zooveel mateloze ellende, toen zaten we allen te weenen
195 als kinderen. Kameraden die ik steeds gekend had als luchtige, bijna cynische
spotters, als onverbeterlijke grappenmakers en "hommes d'esprit", zag ik nu voor het
eerst met zenuwachtig verwrongen gezichten, waarlangs dikke tranen rolden. Maar wij
wisten dat een groot gedeelte van dezen brand niet door de Deutsche bommen, maar door
de Belgen zelven was ontstoken. Achtereenvolgens waren de petroleum- en benzinetanks,
200 de magazijnen voor voedingswaren en fourage, de graansilo's, de bergplaatsen voor
kruit en munitie in vuur gezet, de bruggen werden opgeblazen en zooveel mogelijk werd
alles, waarvan de Duitschers ?? werpen maar eenigszins gebruik konden maken, aan de
vlammen prijsgegeven. Eenmaal de bevolking gevlucht, de bezetting teruggetrokken,
mocht er voor den vijand niets overblijven. En de forten ontploften, het een na het
205 andere, zoodat van de vesting, wier verovering het Deutsche leger nog heel wat
manschappen heeft gekost, de vijand niet veel meer vinden zal dan ledige en verlaten
gebouwen, omringd door een hoop puinen. Licht er niets van het antieke heroïsme in de
daad van deze eeuwenoude stad, die liever dan den vijand voordeel aan te brengen,
zichzelve glorieus in een vuurpoel laat opgaan?

210 Aan hare glansrijke geschiedenis heeft het oude Antverpia een schitterende bladzijde
toegevoegd... Deze gedachte heeft ons moed gegeven in. onze treurnis. De
Antwerpenaars en zij die het door een lang verblijf in deze heerlijke stad geworden
zijn, zullen in deze opbeurende overtuiging den rampspoed met moedige gelatenheid
dragen. Onze tranen drogend hebben wij ons afgewend van den kant waar de lucht zwart
215 zag van den opwolkenden rook, die zich tot een tragisch beeld met wijd uitgestrekte
armen verhief, en we hebben hoopvol uitgekeken naar den anderen oever, naar het
frissche, smaragdgroene Zeeland, dat daar lag onder een zilverblauwen hemel van licht
en zonneschijn... We zijn 's avonds in Hansweerd aangekomen. Sommige reisgenooten
trokken verder naar Vlissingen om naar Engeland over te steken. Anderen gingen met
220 den trein naar Rotterdam. Nog lang zaten we uit het venster van den coupé te turen
naar het tragische vizioen van de brandende stad die een rossigen gloed over den
nachthemel wierp, en waaruit de vlammen hoog oplaaiden. Overall kwamen we terecht in
hoopen vluchtelingen, duizenden en duizenden. Maar overall schoot ons gemoed vol toen
we zagen met welk een liefderijke, roerend-teedere zorgen onze arme landgenooten door
225 het Hollandsche broedervolk werden verpleegd, gevoed en onder dak gebracht. Van uit
de harten dier duizenden, die hier in hun ellende de warmte der broederhand hebben
mogen voelen, gaat, o mijn schoon en geliefd Holland, een breede vloed van
dankbaarheid naar u toe!

230 Dat zullen de Belgen nooit vergeten! Maar... wat zal onze toekomstzijn? Wie kan van
nu af voorzien, welke ijselijke rampen het eens zoo gelukkige België nog treffen
zullen? Is de maat onzer ellenden nu niet boordevol gevuld? Mijn arm, arm vaderland,
mijn diep rampzalig volk, wat moet er van u worden?...

Om en bij dan strijd.

235 Antwerpen, 10 October. Meer en pijnlijker dan welke door de Duitschers bezette plaats
ook, die ik gedurende dezen oorlog het gezien, geeft Antwerpen een koud, wanhopig
beeld van een veroverde stad. De straten, – de nauwe en nederige straatjes in de
volkswijken, maar ook de breede en rijke lanen in de buurten waar de gegoeden en
240 welgestelden wonen, en ook de kaden langs de haven en tusschen de lijnen der
goedererispijnen, – 't is er alles leeg en eenzaam, en de zeer enkele menschen die
zich nog buiten wagen, doen dat voorzichtig en schuchter, glijdend langs de huizen, –
er en zoo gauw mogelijk gaan zij weer naar binnen, achter hun veilig lijkende deuren
en ramen. Alleen in het centrum van de stad, op de Stadhuisplaats, – waar 't vol is
245 nieuwsgierigen, die in hun nieuwsgierigheid den moed hebben gevonden om zich te wagen
vlak onder het oog van de "Dötsen". Maar zij zijn te tellen. En in de aangrenzende
straten is 't alweer leeg en öde, – daar kunnen de auto's der Duitschers doorvliegen
zonder dat de chauffeurs, zooals in Luik of in Brussel, aldoor hun felle toeters
behoeven te beblazen. Trouwens, er zijn op 't oogenblik in Antwerpen geen menschen,
250 behalve de Duitschers, en behalve dan de heel enkelen die er bij den grooten uittocht
der laatste dagen zijn achtergebleven. Als gevolg daarvan zijn natuurlijk alle
winkels gesloten, – alleen op de Stadhuisplaats alweer zijn enkele kleine cafétjes
open. Een Hollander, die in Antwerpen gebleven was, vertelde mij dat een aantal
grote branden, die door de beschieting zijn ontstaan, tot grooten omvang zijn kunnen
255 komen juist doordat de bewoners afwezig waren» Als zij er geweest waren toch, hadden
zij allicht tal van branden in den aanvang kunnen blusschen vóór zij grootere
afmetingen aannamen. Een reden te meer om den grooten uittocht te betreuren, die toch
waarlijk niet noodig geweest zou zijn. Wel verklaarbaar, na de verzekering dat
Antwerpen tot den laatsten steen – verdedigd zou worden, maar niet noodig, waar thans
260 blijkt, dat van verdedigen tot den laatsten steen geen sprake is geweest.. Men weet
wanneer het bombardement begonnen is, – en Vrijdagmorgen om 9 uur ging burgemeester
De Vos reeds met de witte vlag naar het Duitse kamp om te capituleeren. Eigenaardig
was het, dat juist tegelijkertijd een Duitse deputatie naar de stad ging met de
witte vlag. De beide deputaties kruisten elkaar langs verschillende wegen, zoodat er
265 niet onderhandeld kon worden, – de burgemeester werd voorloopig gevangen gehouden, en
eerst 's middags om 3 uur kwam men tot een resultaat. Direct daarop trokken de
Duitschers de stad binnen, de stad zonder bewoners.

Wie den toestand in Luik en elders gezien heeft, zou zoo denken dat alle, althans
270 vele der onbewoonde huizen zouden zijn opengebroken, maar daarvan is geen sprake. Het
blijkt dat door de Duitschers nog niets in de stad is beschadigd of geforceerd.
Trouwens, ik kreeg hier in Antwerpen toch --vel een geheel ander beeld van het
optreden der Duitschers dan in andere steden. MttssDH ml in pp» M Ê? ESÜ&e* agenten –
er zijn er blijkbaar niet veel meer, maar er zijn er dan toch nog – dat zij gewapend
275 rondliepen. Dat werd in Brussel ook wel toegestaan, maar eerst na krachtig aandringen
van burgemeester Max. En hier in Antwerpen is toch zeker nog niet veel tijd geweest
voor overleg en overeenkomst. Toen ik op de Kommandantur kwam, waren de Duitschers
ongeveer achttien uur in de stad, en van de minderen wist niemand nog wie commandant
van de stad is. Ik moest de hulp van een hoofdofficier inroepen om te vernemen dat
280 Freiherr von der Schuetz commandant is, en om mij bij hem te laten geleiden. In het
overigens maar korte onderhoud dat ik met hem mocht hebben, gaf Ereiher von der
Schuetz blijk de meest mogelijke welwillendheid tegenover de bewoners te zullen in
acht- nemen. Hij gaf mij daarvan zelfs een schriftelijk bewijs, elders in dit blad
vermeld.

285 Maar wat mij vooral opviel als kenschetsend voor de houding ciie de Duitschers in
Antwerpen blijken te willen aannemen, was dat enkele branden die nog woedden,
behoorlijk door de brandweer werden geblusht, nog wel met hulp van Duitse
soldaten. Dat ziet er wel heel anders uit dan bijv. indertijd in Visé, waar de
290 uitgeJegde brandslangen doorgesneden waren. Zelfs het ik de brandslangen zien
respecteeren door Duitse militaire autors, – die zich waarlijk niet gemakkelijk
laten ophouden, – maar die nu toch zich lieten terug wijzen en een omweg maekten.
Deze algemeene indruk wordt versterkt door het feit dat als bijzondere bepaling in
het verdrag van overgave der stad is gestipuleerd dat de jonge mannen van achttien
295 tot dertig jaar niet – zooals elders, o.a. in Dendermonde gebeurde – gevankelijk naar
Duitschland zullen worden gebracht, – een mogelijkheid waarvoor vele gevluchte
Antwerpenaars die ik sprak, vooral bang waren.

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

300 Het is mij niet mogelijk geweest inzage te krijgen van de overgave-bepalingen, zelfs niet om er meer dan de eene genoemde te weten te komen. Maar die bepalingen moeten in het algemeen, wel gunstig voor Antwerpen zijn, — anders is het onverklaarbaar hoe de Engelschen en Belgen de stad zoo overhaast hebben verlaten.

305 Door de buitenwijken gaand, krijgt men den indruk van een overhaaste vlucht. De verdedigingskanonnen zijn overal blijven staan, netjes in stelling, — de monden van het lichte geschut steken nog door de gaten van de aarde walletjes, en elders liggen de hoogere wallen nog ongerept met de zwaardere stukken er achter. Er was blijkbaar geen tijd om het geschut mee te nemen. Nu moet ik erkennen dat de toestand van de stad hopeloos was, toen eenmaal de Duitschers erin geslaagd waren hun zware
310 bolegeringsgeschut op te stellen. Daartegen toch is niets bestand. En men had Antwerpen misschien nog eenigen tijd langer kunnen behouden, maar dan ware de stad ook totaal verwoest geworden. Men heeft er, terecht, de voorkeur aan gegeven om de stad dan maar niet te verwoesten en haar enkele dagen eerder in handen van de vijanden te laten. Alleen is 't jammer dat men dit niet vooruit heeft ingezien en de
315 bewoners heelt beangstigd en gedwongen tot vluchten door de bravour-mededeeling dat de stad tot den laatsten steen zou verdedigd worden. Nu zwerven al die menschen rond op de Hollandsche wegen, zonder dak, zonder have, zonder voedsel, zonder hoop, — en hun huizen in Antwerpen staan te wachten of zij niet terug keeren, onbeschadigd, onverstoord. Waarlijk wel noodeloos. Want wel zijn in Antwerpen huizen vernield door
320 inslaande granaten, — maar, met de herinnering aan de verhalen van absolute verwoesting¹, mij door vluchtelingen gedaan, is mij de stad bijzonder meegevallen. Op sommige punten is groote schade aangericht, maar ik durf zeggen dat Antwerpen lang zooveel niet geleden heeft als indertijd Luik. Ik ben na mijn onderhoud van vanmorgen met den commandant van Antwerpen nog even in Puttengewees, en het aan den
325 grenscommandant meegedeeld dat er niet het minste bezwaar was voor de menschen om in Antwerpen terug te keeren. Maar zij willen niet terug, zijn bang voor allerlei onbestemde dingen. Wel kwam ik op den weg groepjes terugkeerenden tegen, maar de meesten blijven liever in veilig Holland.

330 Ik het vanmorgen in Putten gestaan te midden van groote troepen vluchtelingen, die, toen ik hun vertelde dat zij wel naar Antwerpen terug konden gaan, mij bijna dreigden, alsof ik hen weg joeg. — Ik moet erkennen, dat er ook waren die juichten en mij de handen drukten van blijdschap, in het vooruitzicht van weer naar huis te kunnen gaan. Trouwens, die heele tocht van Antwerpen naar Putten en terug was curieus
335 genoeg om er wat meer van te vertellen. Ik zal er dus een afzonderlijken brief aan wijden.

Gevecht bij Gent

340 LONDEN, 11 October. (Eigen bericht). De "Times" bericht: Vrijdag in den namiddag verschenen de Duitschers te Melle nabij Gent. Zij werden aangevallen door Belgische infanterie; een sterke artillerie-macht verliet Gent ter ondersteuning. Zaterdagochtend werd een levendig gevecht geleverd Gent en Dendermonde. Een bijzondere berichtgever seint ons uit Berlijn: Hier wordt gebulletineerd, dat de opmarsch tegen Gent heden is begonnen.

345 **De strijd in Noord-Frankrijk.**
PARIJS (via Londen), 11 Oct. Reuter.) Communiqué.) Op onzen linkervleugel trekt de Duitse cavalerie, die ten oost-en van Aisne was tegengehouden, naar de streek van Armenticres terug. Tusschen Arras en de Oise zijn hevige aanvallen van den vijand
350 teruggeslagen. Wij hebben eenig terrein gewonnen ten noorden van de Aisne, vooral in de streek ten noordwesten van Soissons. Tusschen Craonne en Reims zijn nachtelijke aanvallen van de Duitschers afgeslagen. Aprimont, dat eerst genomen was, werd heroverd en bleef in onze handen na een hevig gevecht. Van den rechtervleugel in Lotharingen en de Vogezen valt niets mede te deelen. In het kort: wij hebben ons
355 overal in onze stellingen gehandhaafd. Een bijzonder berichtgever seint ons uit Berlijn, dat daar per bulletin bekend werd gemaakt, dat te Belfort een algemeene uittocht der burgerij plaats heeft.

Bommen in Parijs.

360 PARIJS, 11 Oct. (Reuter.) Twee Duitse aëroplanes hebben 20 bommen nedergeworpen in verschillende wijken. Drie personen werden gedood en veertien gewond, het meerendeel in den Faubourg St. Antoine en de Rue Lafayette. De aangerichte schade heeft weinig te beteekenen. Eén bom is gevallen op het dak van Notre Dame zonder te ontploffen. Verschillende Fransche aviateurs stegen op ter vervolging der vijanden.

365 **Van het Oostelijk oorlogstooneel.**

Przemysl ontzet.

WEENEN, 11 Oct. (W. B.) Door ons snel optreden is Przemysl verlost uit de vijandelijke insluiting. Wij zijn de stad binnengerukt. Waar de Russen ons tegemoet traden, werden zij verslagen en bij hun vlucht in de richting van de overgangen over de rivier en Lazajsk bij groote massa's gevangen genomen.

De nieuwe inval der Russen in Oost-Pruisen.

Zooals wij reeds mededeelden, zijn de Russen weder in Lyck, in Oost-Pruisen, doorgedrongen.

375 Om Oost-Pruisen zooveel mogelijk voor de verschrikkingen van den oorlog te bewaren, werd het Russische gouvernement Soewalki door de Duitsche troepen bezet, en die bezetting had aanvankelijk volkomen het beoogde doel bereikt, daar de opmarsch van de Njemen-armee tot staan werd gebracht.

380 Maar het was niet mogelijk bovendien de Russische vestingen aan de Narew-Bug-linie aan te vallen, want daartoe waren noch de materiele middelen, noch de persoonlijke strijdkrachten voldoende. Ossowez werd belegerd, maar het voornemen om ook Lomsja, Ostrolenko, Rozan, Legrsje en Nowgeorgiszewsk aan te tasten kon niet worden uitgevoerd.

385 En zoolang die vestingen niet waren genomen, kon Rusland al het voordeel daarvan hebben.

Het is zeker dat in dezen oorlog gebleken is hoe weinig nut permanente werken hebben zoo zij met zwaar geschut worden aangevallen; maar het zou tevens dwaasheid zijn uit het gebeurde de les te willen trekken, dat alleen heil te wachten is van het veldleger. De rol die de Narew-Bug-linie in den strijd in het Oosten heeft gespeeld, toont dit voldoende.

390 Daarin werden de overblijfselen van het door Hinden berg geslagen en teruggedreven Narew-leger opgenomen zij werden door de vestinglinie beschermd tegen de verdere vervolging en algeheele vernietiging en konden zich achter de beveiligende sterkten verzamelen, ordenen, aanvullen. De vestingwerken beletten de verkenning door de 395 Duitsche cavalerie, en konden de Russen toen zich voor de offensieve beweging voor te bereiden en op verrassende wijze tot den aanval over te gaan.

De bij Lomsja oprukkende colonne heeft zich niet, zooals verwacht werd, op Johannsburg geworpen, doch is op Lyck aangerukt, dat hier door voldoende afdeelingen beschermd werd. Uit den geheelen opmarsch der Russen is het duidelijk, dat gerekend 400 werd op samenwerking met den over Augustowo oprukkenden linkervleugel der Njemen-armee. Terwijl deze de Duitsche troepen bij Augustowo in het front aanviel, zou de colonne, die op Lyck aanrukte, in den linkerflank der Duitschers opereeren. Dit plan is slechts mislukt, wijl de colonne te laat te Lyck aankwam. De Russen konden bij Augustowo worden geslagen, voordat de colonne uit Lyck kon te hulp komen. Vandaar dat 405 de Duitschers een overwinning meldden bij Augustowo, en toch de Russen bij Lyck de Oost-Pruisische grens overtrokken en Lyck beaetten.

Van Duitsche zijde worden krachtige maatregelen voorbereid, om de Russen bij Lyck aan te vallen.

410 Maar het is niet meer Hindenburg, die daar zal optreden. Van oordeel zijnde, dat de beslissing in het Oosten niet vallen zal in Oost-Pruisen, doch in Zuid-Polen en Galicië, heeft de Duitsche generale staf een belangrijke troepenmacht naar het zuiden gezonden, om naast de Oostenrijksche bondgenooten te strijden. En daarheen ging ook Hindenburg, de overwinnaar in Oost-Pruisen, om er de leiding der bewegingen op zich te nemen.

415 **Laatste Berichten.**

(Ontvangen na het ter perse gaan van dit nummer.)

Op het Wettelijk oorlogsten

420 PARIJS, 11 Oct. (Reuter.) (Communiqué van 11 uur 's avonds.) Er valt niets te vermelden, dan dat bij Lassigny een vaandel veroverd is. De algemeene indruk van den dog is bevredigend.

Van het Zuidelijk oorlogstooneel.

Nederlaag in Bosnië.

425 CETTINJE, 11 Oct. (Reuter.) Eergisteren heeft het Montenegrijnsche leger, oprukkende op Serajewo, Oostenrijksche troepen ter sterkte van 20,000 man verslagen. De Oostenrijksers verloren 1500 man, trokken zish terug op Kalinovski en verloren daarbij nog 500 dooden en gewonden. De Montenegrijnen namen veel gevangenen en hadden rijke buit.

430 **DUITSCHLAND.**

Prins Joachim.

BERLIJN, 11 Oct. (W. B.) Trins Joachim is genezen van zijn wonde en naar het leger teruggekeerd.

435 **Verkiezing in Baden.**

BERLIJN, 10 October. (Corr. Norden). Nu er een opvolger voor den gesneuvelden dr. Ludwig Frank in den Landdag van Baden moet worden gekozen, hebben de Nationaal-liberalen, de Vrijzinnigen en het Centrum bij de tusschentijdsche verkiezing voor het district Oost-Karlsruhe ervan afgezien een eigen candidaat te stellen. De verkiezing van den sociaal-democraat, dr. Marum, is derhalve verzekerd.

440

Humanitaire mobilisatie.

(Van onzen Berlijnschen correspondent.) Berlijn, 8 October. De geheele wereld wordt geteisterd door de ramp van de werkloosheid. Er zijn klachten opgegaan in
445 Duitschland, in Oostenrijk, in Frankrijk, in Engeland, in de neutrale staten Nederland, Zwitserland, Italië. Zelfs aan de overkant van den grooten vijver wordt er geklaagd over werkloosheid. Het zou in Rio de Janeiro zelfs reeds gekomen zijn tot honger-oproeren ten gevolge van te weinig werk. Deze oorlog ranselt de geheele wereld met zijn knallende zweepslagen. Hij verhindert den toevoer van grondstoffen, hij
450 belet den afzet van marktproducten, hij vermindert het aantal koopers, hij onttrekt arbeidskrachten aan de productie. Hij alleen is in staat het geheele raderwerk stil te doen staan. Ook Berlijn lijdt onder de werkloosheid. Hoe zouden de groote elektrische fabrieken in staat zijn te werken, de Allgemeine
455 Elektrizitatsgesellschaft en Siemens en Halske en Siemens en Schuckert, wanneer er beslag gelegd is door de regeering ten bate van hst leger op den geheelen koper-voorraad? Om slechts één omstandigheid te noemen, die dwingen moet tot stilstand van de productie. Hoe wil de beroemde chemische industrie in Berlijn functioneeren zonder voldoende grondstoffen? Hoe de confectie-industrie met haar leger van tienduizenden van stille, arme thuiswerkers, wanneer de wereld geen behoefte heeft aan mode-
460 producten en het oude opknapt om geen nieuw te koopen? Er moesten tegen-maatregelen genomen worden. En dit is in Duitschland ook geschied. Dank zij, niet in de laatste plaats, de zoo uitstekend georganiseerde arbeidersvakverenigingen, die door haar elasticiteit niet alleen uit eigen middelen helpen konden, maar ook in staat waren aan staats- en gemeente-autoriteiten, raad te geven. Dringend is door de overheid
465 gewaarschuwd tegen het ontslaan van arbeiders en ambtenaren. De rijksregeering heeft in overeenstemming met de Pruisische regeeringprincipes vastgesteld omtrent a? bemiddeling en het doorvoeren van groote werken. Verschillende bondsstaten, vele gemeenten regelden in grove trekken de ondersteuning van werkloozen op kosten van de overheid.

470

De gemeente Berlijn, reeds lang van plan een tunnel te doen graven Onder de Linden bij het Koninklijke Opera-gebouw, om het drukke verkeer aldaar te ontlasten, is nu onmiddellijk begonnen met het ten uitvoer brengen van dit project. Duizenden verdienen hierdoor een goed stuk brood. Men kan zeggen, dat al deze maatregelen tot
475 vermindering, tot leniging van de werkloosheid succes gehad hebben. Zelfs de sociaal-democratische "Vorwärts" erkende dit dezer dagen. De ellende is op dit oogenblik niet zoo groot als in de eerste dagen en weken na het uitbreken van den oorlog. Maar nog steeds loopen er honderdduizenden rond, die van den eenen dag op den anderen moeten leven van aalmoezen. En de winter staat voor de deur. De tijd, dat er niet gebouwd en niet gegraven kan worden. Er moet nog veel gedaan worden om gruwelijke ellende te
480 voorkomen. Maar Berlijn - en ik blijf nu alleen bij de hoofdstad van het rijk - zal veel doen. Dezer dagen is door het gemeentebestuur meegedeeld, dat in één jaar voor werkloozenondersteuning en onderstand bij het betalen van de huur een bedrag uitgegeven moet worden van negentien millioen mark. Totaal zal de gemeentelijke
485 schatkist extra-uitgaven in een jaar te betalen hebben ten gevolge van den oorlog tot een bedrag van honderd millioen mark. De steun van de gezinnen van getrouwde mannen, die naar het veld trokken, is, de onderstand van huur inbegrepen, dertig millioen. En millioenen en nog eens millioenen moeten er uitgegeven worden aan levensmiddelen, kleeding, brandstof. De Berlijnsche belastingbetaler zal het volgend jaar de reactie op zijn aanslagbiljet merken. De gemeente strekt haar steun niet alleen tot de
490 arbeidersklasse uit. Ook de zoogenaamde "verschämte Arme" kunnen zich melden. Kooplieden, agenten, kunstenaars, gepensioneerde officieren, die uit schaamte op het allerlaatste oogenblik de liefdadigheid inroepen, wanneer het niet meer zonder hulp gaat. Er wordt getracht, werkelijk op grootsche wijze, arbeidsgelegenheid te
495 veel gedaan om werk te maken voor honderdduizenden handen, die niets meer bezitten en

toch liever geen aalmoes aannemen. Maar niet genoeg, om afdoend succes te hebben. Een typisch staaltje las ik van deze arbeidsbemiddeling. Een dame begaf zich naar de militaire overheid om te vragen of er voor de thuiswerkers niets te verdienen viel. Er zou toch wel het één en ander noodig zijn, dat door vrouwen thuis gemaakt kon worden. En zij kreeg een opdracht voor 1800,000 broodzakjes, 160,000 patronentasschen, 64,000 haverzakken en duizenden helm-overtrekken. En nu zijn drie duizend vrouwen bezig met het knippen en naaien van deze voorwerpen. Misschien zou door een goede verdeeling van het werk bij Krupp, bij Ehrhardt, bij Löwe – de groote geweerfabriek in Berlijn – bij de bontwerkers, die nu millioenen-opdrachten hebben voor dikke, warme jassen met het oog op de wintercampagne, kortom bij de enkele industrieën, die door den oorlog met dubbele kracht moeten produceeren; nog meer te bereiken zijn. De particuliere liefdadigheid helpt waar ze kan. En Berlijn heeft zijn reputatie van een, der meest philanthropische steden ter wereld te zijn ook in deze moeilijke oorlogstijden geen oneer aangedaan. Dagelijks wordt er in Berlijn aan meer dan 60,000 volwassenen en kinderen warm eten gegeven, of voor niets of tegen een klein bedrag van bijvoorbeeld zes centen. Voor tien pfenning wordt verstrekt een halve liter groentesoep met vleesch. Overall in de stad, in het oosten en westen, noorden en zuiden, zijn deze keukens voor duizenden ingericht. Door het Roode Kruis, door de Volkskaffee- und Speischalle-Gesellschaft, door den Verein Berliner Volksküchen, door den Verein Berliner Hausfrauen, door den Deutschen Frauenclub, door welke vereenigingen al niet meer. En door particulieren. Menschen, die behoefte hebben aan meer dan een halven liter soep met vleesch en meer betalen willen voor hun middagmaal, kunnen terecht in inrichtingen, waar een meer rijkelijk menu opgediend wordt voor twintig, voor dertig pfennig. Barmhartige menschen met een goed, groot collegiaal hart zorgen in deze benarde tijden voor de collega's, die aan lager wal geraakt zijn. Zoo herinner ik aan het echtpaar Paul Cassirer-Tilla Durieux – hij kunstkooper en uitgever, zij bekende actrice – die in hun groot huis dagelijks honderderden kunstenaars, schrijvers, schilders, beeldhouwers, acteurs, voor achttien centen een goed maal voorzetten. Juist in deze kringen is de ellende zoo groot. Zoodra de kanonnen spreken, zwijgen de kunsten en wetenschappen. Beeldende kunstenaars, musici, dichters hebben binnen afzienbaren tijd niet op verdienste te rekenen. En zelfs wanneer de vrede gesloten zal zijn, kan het een heele poos duren voor de harmonie zoo hersteld is, dat zij het merken zullen. Vooral de zoogenaamde vrije auteurs hebben het hard te verantwoorden. In de kranten is geen plaats, geen belangstelling meer voor iets anders dan voor oorlogsberichten en beachouwingen. Met de advertenties zijn de rubrieken van feuilletonistischen aard – het gebied waarop de vrije auteur grasduint – zeer gekrompen. Zuiver wetenschappelijke tijdschriften voelen zich in deze tijden eenvoudig overbodig. Geen wonder, dat in de laatste weken alleen in Duitschland meer dan tweehonderd kranten en tijdschriften het verschijnen gestaakt hebben, voor altijd of tijdelijk. De auteur van romans, novellen, wetenschappelijke en populaire opstellen, de uitgevers van kranten-correspondenties, het groote leger van vertalers uit het Fransch, Engelsch en Russisch, zij allen zijn broodeloos geworden. Beschaafde, ontwikkelde menschen, die hun ellende niet gaarne bekend maken. Wien het al aan het hart gaat elken middag, zoo lang ze nog dertig pfennig in den zak hebben, zich te begeven naar het groote huis van het echtpaar Cassirer. Zij zijn de echte "verschämte" armen. En hoeveel ?? soortgelijken zouden er thans in Berlijn wachten, vurig wachten op het einde van dezen oorlog?

OOSTENRIJK.

545 **Cholera.**

LONDEN, 11 October. (Eigen bericht.) Volgens officieele rapporten uit Weenen hebben zich zeven gevallen van cholera voorgedaan in het noordelijk gebied en twintig in Galicië.

550 **FRANKRIJK.**

Een vorstelijke gast.

Clément-Bayard, de bekende fabrikant van auto's en vliegtuigen, die eenigen tijd geleden op een reis door Duitschland gevangen werd genomen onder verdenking van spionage, is burgemeester van Pierrefonds en bewoont daar een prachtig kasteel, waar hij een aantal kunstschaten heeft bijeengebracht. Tijdens zijn afwezigheid kwartierde zich een generaal in zijn woning in en bleef gedurende eenigen tijd de gast van den afwezigen eigenaar. Toen de generaal vertrok, zeide hij, vermoedelijk naar aanleiding van hetgeen onlangs van den Duitschen kroonprins werd aangewreven, tot de bedienden: "Zegt uwen meester, dat ik zijn huis gelaten heb in denzelfden toestand, waarin ik het gevonden." Toen bedacht hij zich een oogenblik, liet zich pen en inkt geven en schreef het volgende briefje: "ik geef u uw huis met zijn

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

schoone kunstvoorwerpen terug in den toestand, waarin ik het het gevonden, zonder dat er iets gebroken of beschadigd is, zooals uwe bedienden kunnen getuigen. Ik hoop, dat hetzelfde gezegd zal kunnen worden, wanneer andere troepen, Fransche of Engelsche, een bezoek aan uwe woning zullen brengen. Wij hebben een auto Clement-Bayard moeten requireeren omdat de divisie ze noodig had, daar een van onze wagens gebroken was. Uwe huishoudster heeft daarvoor een bon ontvangen. Het rijtuig zal een reclame zijn voor uwe industrie. Gij ziet, dat de Duitschers niet de Barbaren zijn, waarvoor men hen houdt." Hertog van Sleeswijk-Holstein.

RUSLAND.

De houding der Polen.

Uit Ljublin (in Russisch Polen) wordt volgens berichten uit Berlijn gemeld, dat de Russische bladen zich hevig beklagen over de Polen; het zou n.l. herhaaldelijk zijn gebeurd, dat gedurende de laatste gevechten Poolsche soldaten hun plicht jegens "het Russische Vaderland" niet hebben gedaan, dat zij overliepen naar de Oostenrijksche "vijanden" of opzettelijk slecht schoten. Dientengevolge heeft de Russische opperbevelhebber bevolen, dat Russische bataljons achter de Poolsche linies worden opgesteld, om op deze te letten. Officieel deelt men mede, dat bij den strijd der Poolsche regimenten tegen de Russen bij Szczytirski op 23 September o.a. ook is gesneuveld Janusz Bernatowicz, uit Warschau, die als officier der Russische cavalerie te Kielce overgegaan was naar de Jong-Poolsche vrijwilligers en hun veel schietvoorraad en geweren had geleverd.

Sluiting van Russische havens.

CHRISTIANTA, 11 Oct. (W. B.) De Noorsche gezant te Petrograd seinde: De consul te Helsingfors deelt mede, dat de havens in de Bothnische Golf, met uitzondering van Raumo en Maentelnota gesloten zijn en dat de Senaat moeite doet tot opheffing van de sluiting. Volgens berichten in de bladen zijn ook Sebastopol, Ofcsjakof en Kertsj wegens de mijnen gesloten. Mochten schepen desondanks trachten deze havens aan te doen, dan wordt op bevel van den opperbevelhebber van de Russische Zwartezeevloot met scherp geschoten, wanneer het schip na het waarschuwingsschot toch doorvaart.

VEREENIGDE STATEN

Geen bemiddeling.

WASHINGTON, 10 Oct. (Reuter.) De waarnemende minister van buitenlandsche zaken noemt het bericht, dat de Regeering der V. S. nieuwe bemiddelingsvoorstellen aan de oorlogvoerenden heeft gedaan, onjuist. Hij acht dit een verzinsel van menschen met verkeerde bedoelingen.

TELEGRAMMEN.

Ontploffing te Lissabon.

LISSABON, 10 October. (Reuter.) Een aantal personen werden gedood en een honderdtal gewond bij de ontploffing der gasfabriek hier.

Belgische Vluchtelingen

Verzoek om naar Antwerpen terug te keeren.

Onze Om en bij den Strijd-medewerker meldt: Op verzoek van den grenscommandant te Putten heb ik den commandant van Antwerpen Freiherr von der Schuetz gevraagd, of den vluchtelingen zou worden toegestaan binnen Antwerpen terug te keeren. De commandant heeft mij daarop de volgende schriftelijke verklaring afgegeven:

"De ondergeteekende, bevelhebber der vesting Antwerpen, verklaart dat niets den terugkeer der inwoners van Antwerpen in hunne woningen belet.

"Aan geen hunner zal leed geschieden en het privaat eigendom zal ongeschonden blijven, op voorwaarde dat elk zich van vijandelijkheden onthoude.

"De leden der burgerwacht, wanneer zij niet gewapend zijn, zullen niet als krijgsgevangenen worden beschouwd en kunnen gerust terugkeeren.

(get.) Frhr. von der Schuetz. Generall-Leutnant.

Huisvesting.

Voor de huisvesting op kosten van de regeering houdt de Regeeringscommissie steeds voeling met de daartoe aangewezen autoriteiten.

Voor huisvesting tegen matige vergoeding beschikt het secretariaat, Lange Voorhout 45, Den Haag, over ruim 4000 adressen, terwijl tevens steeds meer aanbiedingen binnenkomen van personen, die zich daartoe belangloos bereid verklaren.

Aan de grenzen.

Gistermiddag vertrokken van Den Haag naar Roosendaal en Bergen op Zoom negen automobielen met levensmiddelen, dekens en lijfgoederen voor de vluchtelingen. Vijf van deze auto's waren verzorgd voor rekening van H. M. de Koningin en stonden onder leiding van den hofmaarschalk jhr. Boreel; de andere vier voor rekening van Het Roode Kruis en stonden onder leiding van jhr. mr. Wittert van Hoogland en jhr. E. van Loon, beiden van het hoofdcomité van het Roode Kruis, en van graaf Van Rechteren Limburg en baron Van Itersum, beiden van de Johannitterorde.

Gisteren konden weer een vier- à vijfduizend vluchtelingen naar het Noorden des lands worden verzonden en heden zal op dezelfde wijze worden voortgegaan. De Minister heeft een sub-commissie van de Regeeringscommissie, onder voorzitterschap van het Tweede-Kamerlid jhr. mr. Ruys de Beerenbroeck verzocht, maatregelen te nemen om aan de stakkers bij Putten onderdak, dekens en voedsel te bezorgen. Het Tweede-Kamerlid de heer Van Vuuren en het oud-Kamerlid de heer Snoeck Henkemans, beiden leden dier commissie, zijn in opdracht daarheen vertrokken om den bijstand te regelen.

Bergen op Zoom.

Prof. H. Burger schrijft ons van Zondagmiddag:

Gisteren was hier de toestand onveranderd. De stemming onder de vluchtelingen was minder gunstig, daar er geen voortgang kwam en steeds honger en kou werd geleden, niettegenstaande de niet genoeg te prijzen hulpvaardigheid der bevolking. Onze zuidelijke provincies houden zich braaf en zij hebben dat gedaan van den doortocht der uit België verdreven Duitschers af. Het zijn hier waarlijk beste, hartelijke menschen, arm zoowel als rijk. Ik was bij een spoorwegmannetje, dat veertien vluchtelingen in huis had en zelf op de steenen sliep. Maar toch bleven er duizenden in de open lucht. Ik zag er een dertigtal tegen elkaar gedrongen overnachten onder een laag afdakje, waarbij een aantal zuigelingen. In de openbare lokalen, die voor huisvesting zijn ingericht, is de benauwdheid meer dan erg. In de kerken, waar zij overnachten hebben, sommigen hun behoeften gedaan tot op den preekstoel. Men voelt de gevaren voor de openbare gezondheid van deze ongecontroleerde volksophooping. En welk een gebied van medische zorg! In den omtrek van Bergen op Zoom zijn dezen nacht drie Vlaamsche kinderkens onder Gods blooten hemel geboren. In het militair hospitaal stierf een man, die aan een verwonden arm werd geïnfecteerd, zijn vrouw blijft met zes, weldra zeven kinderen onverzorgd achter. Er wordt goed en hard gewerkt in dit hospitaal. Ik zag er een aantal gekwetsten. Ook in het uitnemend ingericht Burgerghuis zijn tal van zieke Belgen, ook kraamvrouwen en veel kinderen. In beide huizen zijn nog vele bedden vrij; ook zijn er twee noodziekenhuizen van het Roode Kruis ter beschikking.

Met innige dankbaarheid kan ik vermelden, dat mijn oproep in dit blad in een aantal warm voelende harten weerklank heeft gevonden. Uit verscheidene plaatsen in ons land - Amsterdam, Leiden, Den Haag, Rotterdam, Zeist en nog andere - zijn hier gisteravond en vandaag automobielen verschenen volgepakt met levensmiddelen, waarvan de uitreiking dadelijk is aangevangen. Het allereerst in het station. Onbeschrijflijk droevig is de graagte, waarmee op de aangeboden brood en melk is aangevallen en het angstig gesmeek van velen, die vreesden te worden overgeslagen. De melk was voor talrijke kermende zuigelingen een levenreddende hulp. Maar ook andere want worst, spek, kaas, is in massa toegezonden, ook van regeeringswege. De militaire overheid verschaft groote hoeveelheden brood. In de kazerne wordt aan vele honderden warm voedsel verstrekt evenals in de "spijskookerij" van het dames-comité. Heden zag ik voor het stadhuis een reeks van groote kookketels opslaan. Men ziet, de voedselverstrekking geschiedt op groote schaal. Dank zij de toegezonden eetwaren en de vrijwillige hulpkrachten, waaronder ook militairen, kon hedenmiddag aan het station aan duizenden wachtenden melk worden verstrekt. Ook was er een auto, die deze nacht aan de buiten kampeerenden dekens heeft uitgereikt. Al degenen, die zoo spoedig zijn te hulp gesneld hebben daarmee een niet genoeg te danken werk verricht. Voor wie nog verder hulp wil brengen, zij gezegd, dat levensmiddelen steeds welkom blijven, vooral ook dagelijks versch brood en versche melk. Daarvan kan niet genoeg worden gegeven. Ook zijn automobielen nog van veel nut. Vooral groote wagens die voor het vervoer van vluchtelingen kunnen worden gebruikt. Het is gewenscht ze te zenden aan het comité in het station te Roosendaal, dat voor het vervoer van vluchtelingen het aangewezen centrale punt is. Hier zetelt thans prof. Meyers, die er met een staf van helpers goed werk verricht. De heer Bos verhuist nu naar Bergen op Zoom. Is er dus in de plaatselijke hulpvoorziening veel verbeterd, hetzelfde kan nog niet van het treinverkeer worden gezegd. De toestand is nog moeilijker geworden, door het plotseling op groote schaal noodzakelijk geworden vervoer van geïnterneerde

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

695 militairen. Er komen hier eindelooze treinen voorbij met Belgische soldaten. De
meesten zijn in goeden toestand. Zij vinden veel belangstelling van onze manschappen;
minder van de vluchtelingen, wier eigen toestand geen belangstelling naar buiten
toelaat. Dezen sjokken loom in groote drommen door de straten, zij verdringen zich 's
ochtends voor de bakkerijen, totdat daar weldra de deur wordt gesloten met het bordje
"uitverkocht". Zij schrijven met krijt tallooze vragen om inlichtingen omtrent
700 bloedverwanten op muren en schuttingen. Ten slotte dringt alles naar het station en
wacht daar urenlang op elkaar geperst voor de door militairen verdedigde ingangen.
Ook de perrons zijn vol; men wacht en wacht en hongert. Is er een trein in aantocht,
dan gaat het als een electricische golf door de menigte. Honderden pakken en bundels
gaan omhoog; kinderen worden opgenomen door uitgeputte moeders. Maar als dan de
eindelooze trein stilstaat, blijkt hij veelal met vluchtelingen reeds meer dan vol te
705 zijn. Zoo komt het voor, dat men uren wacht buiten en dan nog eens uren op het perron
om ten slotte in den avond moedeloos de stad weer in te trekken en een ligplaats te
zoeken in een der kerken. Heden is er verbetering in den afvoer van vluchtelingen
waar te nemen. Ook per boot zijn er een groot aantal vertrokken. De regeering heeft
thans toegezegd, met de doorzending zoo krachtig mogelijk voort te gaan. Wellicht dat
710 dan binnen weinige dagen eenigermate normale verhoudingen terugkeeren in de
vriendelijke Brabantsche steden. Dan zullen de Belgen zijn verspreid over heel het
land. Van alom getuigen de berichten van hartelijk meegevoel en waarlijk treffende
gastvrijheid. Ziehier althans één gunstig gevolg van dezen afgrijselijken oorlog, dat
zoo veel menschenmin en broederliefde voor den dag zijn getreden. Voor onze latere
715 verhouding tot België is hiervan slechts goeds te verwachten. In een der hotels
alhier, waar een aantal gegoede Antwerpenaren vertoeven, hoorde ik een in het Fransch
gevoerd gesprek, waarin o. m. gezegd werd: Holland heeft ons een vriendschap bewezen,
nooit gedacht en nooit te vergeten. Bij al de duizendvoudige jammer, die over het
ongelukkig België is uitgestort, zal toch ook een niet gering te achten ideeële winst
720 worden behaald. Walen en Vlamingen hebben elkander leeren waardeeren,
partijverschillen zijn voor lange tijden vergeten. Maar ook Nederland en België
hebben elkander teruggevonden en ook onze vriendschap zal na den strijd hechter en
inniger zijn dan ooit te voren. Zoo ja het ?k ge? tusschen Holland, en Afrika na den
Transvaal-oorlog. Want in den nood heeft men zijn vrienden leeren kennen.

725 Maastricht.

Gistermorgen te 7 uur werd in de kapel van het gesticht Calvariënberg de lijkdienst
gehouden voor wijlen den heer De Caritat, burgemeester van Lanaeken, die te Hamont
door een buikschot gedood werd. De pastoor van Lanaeken, die hier in de stad
730 vertoeft, deed de mis. Honderden personen, onder wie veel Maastrichtenaars, maar in
hoofdzaak vluchtelingen uit Lanaeken en omgeving, woonden den dienst bij. Te 8 uur
werd het stoffelijk overschot bijgezet op de begraafplaats van Maastricht aan den
straatweg naar Tongeren. Verschillende kransen dekten de lijkbaar. Een hiervan was
aangeboden door de Lanaekensche vluchtelingen. Met linten in de Belgische kleuren,
735 droeg deze het opschrift: Aan onzen moedigen en onvergetelijken burgemeester.
Voor het onderwijs der Belgische kinderen is thans ook een regeling getroffen. De
bijzondere meisjes- en jongensscholen der Zusters en Broeders hebben lokalen en
leermiddelen ter beschikking gesteld en daar zullen nu 200 meisjes en 200 jongens
740 onderwijs in de Fransche taal ontvangen, 't zij door Belgische onderwijzers, 't zij
door geestelijke Zusters en Broeders. Nu bleven er nog 100 meisjes over. Daarvoor
hebben zich meerdere jonge dames, allen in 't bezit der middelbare Fransche akte,
beschikbaar gesteld en in 4 lokalen van het Augustijnergebouw, daartoe welwillend
door den burgemeester afgestaan, zullen deze 100 meisjes onderwijs ontvangen. Daar in
745 dat gebouw ook het stadsteekeninstituut, de burgeravondschoon en nog andere
vereeningen hunne leerzalen hebben, kan het niet ter beschikking gesteld worden van
het Steuncomité voor Belgische vluchtelingen. De burgemeester heeft echter
toestemming verkregen tot het in orde maken van de voormalige brikettenfabriek
"Vesta", welker gebouwen buiten de voormalige Bosch poort liggen en welk terrein met
750 daarbij behoorende kazematten, die voor slaapgelegenheid zouden te gebruiken zijn,
een oppervlakte van 1 hectare beslaat. En zoo zullen we hoogstwaarschijnlijk
eerstdaags het vluchtoord van den Parallelweg naar het Bosscherveld zien verhuizen.

Geen stop zetten van het treinvervoer

755 Men meldt ons: Dank zij den rusteloozen arbeid aan het departement van Binnenlandsche
Zaken, waar ook de minister tot diep in den nacht en zelfs den Zondag aanwezig was,
is het niet noodig gebleken, heden een deel van het personenvervoer stop te zetten in
het belang van het vervoer der Belgische vluchtelingen. De Minister heeft met den
Generalen Staf en de spoorwegmaatschappij een regeling getroffen.

760 **Uit Zevenaar.**

Een onzer berichtgevers schrijft: Ten onrechte meent men dat, om in Duitschland te worden toegelaten, een buitenlandsche pas (zooals de Minister van Buitenlandsche Zaken afgeeft en die f6.50 kost) noodig is. Wel zijn de maatregelen verscherpt. Er wordt namelijk nogal eens toegelaten, dat men de grens passeerde eenvoudig op een
765 extract uit 't geboorteregister, door den Duitschen consul gevisieerd. Daarvan werd misbruik gemaakt en het wordt dan ook niet meer toegestaan. Men kan echter de grens passeeren, behalve met een buitenlandsch paspoort, ook met een binnenlandsch of met een nationaliteitsbewijs – mits gevisieerd door den Duitschen consul. Zooals de vele
770 arbeiders uit Rotterdam, die door bemiddeling der arbeidsbeurzen via Zevenaar naar Oberhausen gereisd zijn, weten. De berichtgever teekent hierbij aan, dat de Deutsche consul te Zevenaar, de heer Buschhammer, voor de meeste gevallen gratis viseert – alleen voor handelaars rekent hij f1.80, zooals zijn recht is.

Het overlijden van den koning van Roemenië.

775 De gezant van Roemenië te 's-Gravenhage ontving Zaterdagmiddag halfvijf telegrafisch bericht van den dood van zijn Koning. Vele personen uit Hof-diplomatieke en andere kringen teekenden ter betuiging van deelneming in een register. Een vertegenwoordiger van H. M. de Koningin en de Minister van Buitenlandsche Zaken legden bezoeken van rouwbeklag bij den gezant af. Aan de gebouwen van alle legatiën is de vlag halfstoks
780 ontplooid.

De firma's Spever.

Zooals reeds gemeld, trekt Sir Edgard Spever te Londen zich gedurende den oorlog terug uit de New-Yorksche firma Spever et Co., daar deze zaken blijft doen met de
785 firma Lazard Spever-Ellissen te Frankfurt a/M. Thans wordt bericht dat Kommerzienrath Eduard Beit von Spever van laatstgenoemd huis, die tevens firmant is van Spever Brothers te Londen, als zoodanig zijn ontslag heeft genomen.

DE OORLOG, 12 oktober 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27845]

[Maandag 12 October 1914]

790

EDITIE VAN 4 UUR.

795 **DE OORLOG**

De algemeene toestand. – De val van Antwerpen. – Als parlementair op weg. – Mogelijke terugkeer der vluchtelingen. – Engelslands handel en scheepvaart. – Berichten uit de oorlogvoerende landen.

800 **De algemeene toestand.**

Wij verkeeren nog steeds in spannende verwachting omtrent den uitslag van den grooten slag in Frankrijk, waar de beslissing nog altijd uitblijft, maar waar dan toch de toestand zich wel, eenigszins duidelijker begin af te teekenen, al kan het nog wel enkele dagen duren voor de groote beslissende slag geslagen wordt. In de officieele
805 Fransche communiqués wordt verklaard, dat op enkele deelen van het front kleine voordeelen zijn behaald en dat overigens de bondgenooten zich in hun stellingen handhaafden. Dat is natuurlijk juist, maar toch zou men uit enkele zinsneden, zoowel uit de Fransche als uit de Deutsche officieele mededeelingen opmaken, dat de algemeene toestand Op het Westelijk oorlogsterrein langzamerhand belangrijk gewijzigd
810 is. De Duitschers drongen meer en meer op naar de kust der Noordzee – Antwerpen is reeds in hun bezit en al zijn ze er hier dan niet in geslaagd het Belgische veldleger gevangen te nemen, zoodat van een Sedan hier zeker niet gesproken kan worden, hun opdringen in het zuidwesten van de Antwerpsche stelling heeft dan toch geleid tot de afsnijding van een belangrijk deel der Belgisch-Britsche strijdkrachten, dat op
815 Nederlandsch gebied is ontwapend en geïnterneerd. En intusschen zetten de Duitschers hun pogingen om de Belgische legermacht zeewaarts te dringen door en mag hun oprukken naar de Belgische noordzeekust in de richting Ostende met volle kracht worden verwacht. En in het noorden van Frankrijk en in zuidwest België ziet men eenzelfde beweging. De cavalerie-operatiën bereiden hier 't terrein voor een Deutsche bezetting
820 voor en volgens 'n officieel Deutsche bericht hebben deze operatiën der ruitery westelijk van Rijssel al reeds belangrijk succes gehad. Zoo breidt zich het slagfront in Noord-Frankrijk steeds meer uit en terwijl het eerst scheen alsof die uitbreiding vooral hst gevolg was van de pogingen der bondgenooten tot een omtrekkende beweging

825 om den Duitschen rechtervleugel af te snijden of althans door een verbreking der
communicatiën tot teruggaan te dwingen, krijgt het nu meer en meer den schijn alsof
hier in het noorden een doelbewuste Duitsche beweging wordt ondernomen ten einde de
kust te bereiken on het Fransche legerfront zich dus te doen uittrekken. In verband
hiermede is dan van bolang het zinnetje uit het Fransche communiqué, gisterochtend
830 meegedeeld, waarin wordt gezegd, dat de Duitschers hevige aanvallen doen op de
hoogten van de Maas. Zou het wellicht de bedoeling van den Duitschen staf zijn, hier
door te breken, teneinde aldus het Fransche leger, dat meer en meer in
noordwestelijke richting is getrokken, op zijn verbindingen te bedreigen. De Fransche
verklaring, dat men zich in zijn posities heeft weten te handhaven, schijnt er op te
wijzen, dat voorloopig het Fransche offensief in noordoostelijk Frankrijk is tot
835 staan gekomen en dat de Duitschers intengendeel het offensief hebben hervat. Het
Duitsche offensief in noordwest Frankrijk maakt een spoedige beslissing
waarschijnlijk, want de strijd is hier verplaatst naar laag, vlak, open land minder
geschikt voor versenans?gon.

840 Zoo merkt ook de "Times" op, die weliswaar vol moed is over den uitslag, maar
niettemin den ernst van den toestand niet bemantelt. Van Duitsche zijde wordt
verklaard, dat de stand voor de Duitschers op den rechtervleugel bij Atrecht en
Rijssel zeer gunstig is en dat zij in het centrum en bij Verdun vorderingen hebben
gemaakt. Of echter deze opvatting niet wat optimistisch is, nu blijkens een telegram
van de "Daily Mail" een gevecht ten noorden van Atrecht niet een verpletterende
845 nederlaag der Duitschers eindigde? Hoe dit alles ook zij, de groote vraag is wiens
physiek en moreel na deze wekenlange worsteling sterk genoeg zal zijn om den
tegenstander tot wijken te dwingen, wanneer eindelijk de beslissende slag wordt
ingezet. Wellicht zullen wij spoedig het antwoord vernemen. Dat blijkbaar een groote
algemeene beweging langs het geheele front aanstaande is, zou men mogen opmaken uit
850 het eveneens van Duitsche zijde vermelde bericht, dat de burgerlijke bevolking van
Belfort, de zuidoostelijke stelling van het front, onze stad heeft verlaten en naar
Zuid-Frankrijk is gevoerd.

855 Terwijl dus Op het Westelijk oorlogstooneel de beslissing meer en meer schijnt te
naderen, terwijl men in Duitschland zich verheugt over den val van Antwerpen en leeft
in de hoop nu ook weldra geheel België met de kust bezet te hebben, komt van het
oostelijk oorlogstooneel het bericht, dat de Oostenrijkers er in geslaagd zijn de
benarde vesting Przemysl te bevrijden en de Russen terug te dringen. Dat is
860 ongetwijfeld een belangrijk succes voor de Oostenrijksch-Duitsche legers, omdat het
toont, dat de Oostenrijkers niet slechts aan de vervolging der na de verovering van
Lemberg opdringende Russen het hoofd hebben weten te bieden, maar met succes in staat
waren het offensief te hervatten. De Russische berichten omtrent de demoralisatie van
het Oostenrijksche leger blijken dus onjuist of althans overdreven te zijn geweest.
Maar het thans verkregen succes kon toch ten slotte nog wel een schijnsucces blijken
865 te zijn. Van Russische zijde is erkend, dat men ? Galicië nog wel eerst zich we zou
kunnen terugtrekken, echter alleen met de bedoeling dat dit een *reculer pour mieux
sauter* zou zijn. Zoo iets dus als in Oost-Pruisen, waar men eveneens na het eerste
succes teruggedrongen is, maar nu weder met nieuwe macht voorwaarts dringt. De
Russen, over een reusachtig menschenmateriaal beschikkend, kunnen zich de weelde van
870 dergelijke nederlagen veroorloven, het onmetelijke rijk brengt telkens weer nieuwe
troepenmachten naar voren en tegenover deze geweldige massa's van alle kanten
aandringend op 't zoo uitgestrekte front langs de Duitsch-Oostenrijksche grens,
zullen de Duitsch-Oostenrijksche strijdkrachten een zeer zware taak hebben, hoezeer
ook de nu en dan behaalde successen de moed der verdedigers mogen aanwakkeren. Hier
875 in het oosten werkt, wat de Engelschen teekenend noemen, de stoomwals. En meer
misschien nog dan naar het westen, zal men voor de eindbeslissing in dezen,
gruwelijken wereldoorlog den blik gericht moeten houden op het oosten.

Op het Westelijk oorlogstooneel.

880 De val van Antwerpen.

LONDEN, 12 Oct. (Reuter.) De "Morning Post" meldt, dat de Belgen op 2 October de
overgave onvermijdelijk achtten; op 3 October echter kregen zij nieuwen moed door de
tijding dat Britsche hulp naderde. De Britsche zeelieden kwamen op 4 dezer aan en
namen onmiddellijk stelling daar waar het heetst gevochten werd, n.l. bij Lier. Zij
885 met nog nagezonden versterkingen hadden de grootste kracht van den aanval te
verduren. Zij hadden het doodende artillerievuur te doorstaan. De Duitschers wisten
de Belgen door list te misleiden en trokken de positie van Lier om, waardoor een
terugtocht onvermijdelijk was. Vele huizen inde stad zijn door granaten beschadigd
of vernield; er zijn slechts drie winkels verbrand.

890

KOPENHAGEN, 11 Oct. (W. B.) De "Berlingske Tidende" verneemt uit Parijs: De val van Antwerpen maakte hier een zeer pijnlijken indruk. De stemming is dezelfde als in begin September, toen de Duitsche uhlanen zich in de nabijheid van Parijs vertoonden.

895

De Engelsche pers over den val van Antwerpen.

LONDEN, 12 October. (Eigen Bericht..) De "Times" wijst er op, dat de Duitschers van Antwerpen geen enkel maritiem voordeel kunnen hebben, tenzij zij de neutraliteit van Nederland schenden, hetgeen echter op het oogenblik niet waarschijnlijk is. Antwerpen zal alleen van groote waarde worden, indien de Duitschers België maken tot het tooneel van een defensieve campagne. Indien zij immers uit Frankrijk worden teruggedrongen zal het bezit van Antwerpen ten zeerste de kansen verhoogen dat er in België verder zal worden gestreden en niet in Duitschland. In een overzicht der gebeurtenissen van de tien weken van den oorlog merkt de "Daily Mail" op: De winkeliers te Berlijn mogen de vlag uitsteken over den val van Antwerpen, maar de Duitsche regeerders zullen in hun hart wel onrust gevoelen. De "Daily Chron." geeft een warme waardeering voor de houding van Nederland ten aanzien der Belgische vluchtelingen. Het is gelukkig, dat er te midden van de onrust van den oorlog de eilanden van neutraliteit liggen gelijk Nederland en Zwitserland, die gereed zijn barmhartigheid te bewijzen jegens de lijdenden. De correspondent van de "Daily News" beweert, dat de Duitschers van Antwerpen een oorlogsschatting van een half milliard mark eischten.

910

De toestand te Antwerpen.

Onze correspondent te Breda seint ons: Een Nederlander, die gistermorgen per fiets van Breda over Roosendaal en Esschen zonder moeilijkheden Antwerpen bereikte en hedennacht per fiets eveneens zonder eenige zwaarigheid terugkeerde, vertelde ons het volgende omtrent den toestand te Antwerpen. Voor alles is het zeker van belang te weten dat de geïnterviewde absoluut betrouwbaar is. Aangekomen te Antwerpen uit Merxem trof hem de geringe beschadiging. De huizen, die aldaar vernield waren moest hij zoeken. Van Merxem gaande langs de dokken viel het hem op hoeveel schepen er lagen. De meeste voerden geen vlag, sommige de Amerikaansche. Tal van spoorwagens met hout beladen stonden langs de kaaien. De stad zelve leek als uitgestorven; winkels waren geblindeerd; daar waar de particuliere gebouwen geen blinden hadden waren de gordijnen neer gelaten. Het groote hospitaal naast het koninklijk paleis is absoluut niet beschadigd; het koninklijk paleis evenmin; van het stadhuis zijn slechts van een zijgevel de ruiten gebroken. Het groote centraal-station bleef intact, de Lieve Vrouwe Kerk bleef gansch gespaard. De algeheele impressie was dat er zeer weinig in de stad vernield was. Volgens een autoriteit aldaar bedroeg de geheele beschadiging slechts tweehonderd huizen. Het gerucht liep dat te Antwerpen proclamaties uitgevaardigd waren dat mannen van 18 tot 30 jaar door de Duitsche regeering zouden opgeroepen zijn om te werken. Dat is onjuist. Ook de autoriteit ontkende zulks.

930

Heele karavanen vluchtelingen keerden terug en klaagden over de ondervonden ellende. Den terugkeerenden geschiedt hoegenaamd geen leed, ze waren blij terug te zijn. Duizenden Duitsche matrozen en infanteristen trokken zingend in geregelde troepen door de stad. Ze zagen er keurig uit. De terugkeerenden brachten zelf voedsel mede, wat gelukkig was, aangezien alle winkels gesloten waren. Alles ligt stil. Nergens heerschte eenige bedrijvigheid. Het fort van Brasschaet was intact. De Duitsche vlag was er op uitgestoken. Uit alle huizen stak de Belgische vlag, die de Duitscher ongemoeid laat. Uit het stadhuis van Antwerpen woei geen vlag, uit het stadhuis van Brasschaet woei de Belgische. De Duitschers hadden aan de politie geen orders gegeven en hen in het bezit gelaten hunner wapenen.

940

Ontsnapt.

LONDEN, 12 Oct. (Reuter.) Twee Engelsche correspondenten, die tot het einde in Antwerpen bleven, ontsnaptten in een motorboot, toen de Duitschers binnentrokken.

945

Gevechten in België.

OSTENDE, 11 Oct. (Reuter.) Vrijdagavond kwam een einde aan het gevecht, dat van Donderdagochtend af in de buurt van Melle en Quadrecht is geleverd. De geallieerden hebben de posities der vijanden ingenomen. Aan onze zijde slechts 15 gekwetsten. Ongelukkigerwijze overleed echter een Fransche kapitein van de fusilliers, die gewond was door een granaat, onmiddellijk na zijn aankomst in de ambulance. Bij het hevig gevecht bij Quatrecht en Melle werden aan Duitsche zijde meer dan 600 man gedood en een zeer groot aantal gekwetst. Fransche fusilliers en matrozen namen, na een

955

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

bajonetcharge, 400 man gevangen. De vijand moest zich terugtrekken naar Oordigheim. De slag is vanochtend in de buurt van Lede opnieuw begonnen. De militaire autoriteiten hebben een officieel communiqué uitgegeven, waarin wordt medegedeeld, dat de Duitse troepen, die langs dan rechteroever van de Schelde op weg waren naar 960 Gent, op 9 dezer bij Quatrecht werden aangevallen door Fransche marine-infanterie, gesteund door twee detachementen Belgische artillerie. Zaterdagochtend trokken de Duitschers wegens den krachtigen aanval van de fusilliers en matrozen en een omtrekkenden aanval van de Belgen, zich met groote verliezen terug op Aalst.

965 GENT, 11 Oct. (Reuter.) Gisteren naderde de vijand Loochristy bij Gent. De bewoners ontruimden het dorp. Een detachement Duitse cavalerie, die Zeele en L?ren bezette, kwam van den kant van Sevenekon, waar verschillende personen door uhlanen gewond werden. Te Bastelaire had een schermutseling plaats tusschen Belgen en Duitschers, 970 waarbij aan vers? zijden eenige gewonden vielen. Te Quadrecht werd een Duitse auto, waarin behalve de chauffeur, vier officieren en een soldaat gezeten waren, verrast door een tiental Fransche marine-soldaten, door Belgen vergezeld. - Alle inzittenden werden gedood. Te Melle verbrandden de Belgen een fabriek, teneinde te voorkomen dat de vijand er zich zou kunnen verschansen. In de omstreken van deze stad werden een 975 aantal Duitschers krijgsgevangenen gemaakt.

Duitsch legerbericht.

BERLIJN, 11 Oct. (W. B.) De generale staf deelt mede uit het groote hoofdkwartier: Ten westen van Rijssel werd op 10 dezer door onze cavalerie een Fransche cavaleriedivisie bij Hazebrouck geheel vernietigd en een andere met zware verliezen 980 verslagen. De gevechten aan het front leidden tot dusverre tot geen beslissing. Omtrent den buit, te Antwerpen behaald, kunnen nog geen mededeelingen worden gedaan, daar de gegevens nog ontbreken. Ook het aantal der gevangenen en der Belgische en Engelsche troepen, die op de Nederlandsche grens zijn ontwapend, is nog niet bekend. 985 Op het Oostelijk oorlogstoneel werden op 9 en 10 October alle aanvallen van het eerste en tiende legerkorps afgeslagen. Ook werd een poging der Russen om over Schirwindt een omtrekkende beweging te maken verijdeld. Daarbij werden duizend Russen gevangen genomen. In Zuid-Polen bereikten de voorhoeden van onze legers de Weichsel bij Grojezten zuiden van Warschau en vielen 2000 man van het tweede Siberische 990 Russische overwinning bij Augustow en Soewalki zijn onjuist. Wat men te denken heeft van de Russische officieele berichten blijkt uit het feit, dat over de zware nederlagen bij Tannenberg en Insterburg geen officieele Russische mededeelingen zijn gepubliceerd.

Een Fransch succes?

995 LONDEN, 12 Oct. (Reuter.) Een telegram aan de "Daily Mail" uit Frankrijk van Zaterdag meldt: Een wanhopig gevecht had gisteren plaats ten noorden van Arras, dat eindigde met een groote overwinning der Franschen. De Duitse troepen moesten over ruim tien 1000 mijlen terugtrekken; hun verliezen bedroegen 12,000 dooden en gekwetsten.

PARIJS, 11 Oct. (Reuter.) (Communiqué van 11 uur 's avonds.) Er valt niets nieuws te vermelden, dan dat bij Lassigny een vaandel veroverd is. De algemeene indruk van den dag is bevredigend.

De toestand.

1005 LONDEN, 12 Oct. (Reuters spec. dienst.) Het persbureau publiceert nog een relaas van een ooggetuige, die in het Engelsche hoofdkwartier vertoeft; hij wijst op de munitieverspilling aan Duitse zijde, maakt een vergelijking tusschen de mate van onzichtbaarheid van de Fransche, Engelsche en Duitse uniform, en merkt op, dat er 1010 een gedeeltelijke stilstand in de operaties aan het front is gekomen in afwachting van den algemeenen opmarsch.

De operaties van generaal v. Kluck.

1015 De Italiaansche generaal Gatti levert in de "Corriere della Sera" een beschouwing over de operaties in Frankrijk, in verband met de gebeurtenissen aan het oostfront. Hij hoont daarin den samenhang en het verband aan tusschen de verschillende manoeuvres. De meeste mededeelingen van den generaal waren onbekend, zoodat zijn 1020 beschouwing hierdoor van groot belang schijnt. Aldus de "Temps" - in de daarna volgende uiteenzetting van generaal Gatti heeft de censor intusschen zoo duchtig huisgehouden, dat er niet veel meer van overgebleven is. Uit hetgeen er is blijven staan, stippen we aan, dat volgens generaal Gatti ongeveer 5 September een

belangrijke troepenverplaatsing geschiedde van Frankrijk naar het Russische oorlogstooneel, waardoor de Duitsche krachten in het westen aanmerkelijk werden verzwakt. Om de verwijdering van zes legerkorpsen te maskeeren, paste Von Kluck de
1025 tactiek toe om krachtig aan te vallen, teneinde zijn zwakte te verbergen. Den 17en en 18en September keerde een gedeelte der troepen uit Oost-Pruisen terug naar Frankrijk om ingedeeld te worden in het Duitsche centrum in de streek van Laon.

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

Inleidende gevechten.

PETROGRAD, 12 Oct. (R. T. A.) Het communiqué van den generalen staf luidt: Heden vernietigden onze bereden troepen van de voorhoede verschillende afdeelingen van de Duitsche voorhoede. Wie niet sneuvelde, werd gevangen genomen. Tijdens het gevecht werd de kornet prins Olej, zoon van den grootvorst Konstantijn, die het eerst den
1035 vijand aanviel, licht gewond door een kogel aan het been. Op het front van de Oost-Pruisische grens is de toestand onveranderd. De Duitschers trachten door veelvuldig gebruik te maken van hun spoorwegnet de door hen bezette stellingen aan de grenzen te behouden. Aan den linker Weichseloever worden voorpostengevechten geleverd. In Galicië trekken de Oostenrijksche troepen op in verschillende gevechtsgroepen.
1040 Niettegenstaande de groote voorzichtigheid, waarmede hun offensieve beweging wordt ingezet, is onze cavalerie erin geslaagd een opmarcheerende Oostenrijksche divisie onder kruisvuur te nemen en gedeeltelijk tot oplossing te brengen.

Op Zee.

De Russische vloot.

LONDEN, 12 Oct. (Reuter.) Volgens een telegram uit Sofia aan de "Times" wordt van officieele zijde bevestigd, dat de Russische vloot Constantza voorbij stoomde in zuidelijke richting.

BELGIE.

Om en bij den strijd.

Putten (N.-Br.), Vrijdag 9 Oct. (Verlaat.) Twee maanden al zwerf ik nu rond om en bij den strijd, - maar wat ik vanavond gezien heb op den weg tusschen Roosendaal en hier, in Roosendaal zelf, in Bergen op Zoom, in de dorpen langs den weg, in de bosschen, en
1055 eindelijk hier in Putten, - 't is afschuwelijker dan alles wat ik tot nog toe gezien heb, 't is de overhaaste, angstige, wanhopige vlucht op zijn felst, 't is de meest afgrijpselijke ellende. 't Is schrijnender dan 't hevigste gevecht, dat toch nog stoer en manlijk is, 't is leelijker dan de hevigste stedenbrand, waarboven toch altijd nog gloeit de schoonheid van 't laaiende vlammenrood, 't is pijnlijker dan de zwaarste kanonnade, waarin toch altijd nog is de felle emotie die het hart doet stilstaan van
1060 duren schrik. Maar dit, - deze gestaag doorgaande vlucht van verarmden, verlatenen en wanhopigen, 't is een schouwspel zóó aangrijpend, zoo hevig benauwend, dat er geen gedachte meer overblijft aan de mogelijkheid van iets schoons. Dit is 't opperste leelijke, 't is het maximum van afschuwelijkheid. O, ik het al heel wat vluchtelingen
1065 gezien in deze twee maanden, ik het ze zien trekken langs de wegen, langs de verbrande huizen, langs de vertrapte akkers, vrouwen en kinderen en stuntelige mannetjes, maar nog nimmer zag ik zoo'n vervaarlijk luguberen stoet als vandaag tusschen Roosendaal en Putten. 't Houdt niet op, 't is één lange doorgaande stoet, wagens van allerlei soort, - groote, platte boerenkarren, wagentjes van groote
1070 winkels, de namen der magazijnhouders sierlijk erop geschilderd, petroleumtankwagens, boven op de ronde tank wat meubelen en dekens gebonden, - verhuiswagens, wagens waarvan niet is na te gaan waarvoor zij dienen kunnen of ooit gediend hebben, - dan kruiwagens en kindervagentjes, bepakt met zonderlinge bagage of wel met kinderen, gewikkeld in doeken en dekens en lappen.
1075 Tot Roosendaal was er niets te zien, - een kalme rustige weg, alsof er geen sprake was van fellen oorlog, eenige uren verder weg. Maar in Rozendaal was het vol, - daar waren veel karren al met ondoorgrondelijke vluchtelingen-bagage, de menschen, de wanhopigen, sleepvoetend ernaast of uitgeput neerliggend boven op de pakken er
1080 buiten. En op den weg tusschen Roosendaal en Bergen-op-Zoom begon het vol te worden van de wagens en de groepen van vluchtelingen. Maar in Bergen-op-Zoom zelf, daar was de heele stad overstroomd, daar waren de straten versperd door de groote en kleine wagens, daar werden de ellendigen bij elkaar gebracht in allerlei lokalen waar zij koffie kregen en brood. En zoovelen waren er, dat alle brood en andere eetwaar was opgegeten. Zelfs in de beste restaurants was niets meer te krijgen, - met veel moeite
1085 zochten wij nog wat brood bij elkaar en vleesch in een bl? daarvan hebben wij een maal gehouden in de auto en wij waren blij dat wij op die wijze nog wat kregen. Een zonderlinge maaltijd was het, terzij den grooten weg in een donker straatje, terwijl

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

de ellendige stoet van vluchtelingen maar steeds voorbij ging, en een enkele maal ook een wagen met gewonde Belgische soldaten, die dan geholpen werden op de markt, van den wagen af, voorzichtigjes en met liefde, door onze Hollandsche soldaten.

1090 Die Hollandsche soldaten, - wie nooit respect voor hen heeft gehad, hij kan 't hier krijgen! Onze soldaten zijn schitterend! Onvermoeid zijn zij in de weer om de vluchtelingen op streek te helpen. Zij dragen de zakken en pakken, zij steunen de ouden, vermoeiden, zij loopen vooruit met de kinderen op den arm, zij wijze den weg, 1095 zij helpen en spreken moed in. En temidden van al den feilen oorlog verricht - laat ik dat heerlijksgen mogen zeggen - verricht het Nederlandsche leger de schoonste taak. De soldaten en hun officieren -- zij werken dag en nacht, zij staan hun eigen eten en drinken af, zij gaan, - als zij geen dienst hebben, in hun vrijen tijd - den vluchtelingen tegemoet en bieden aan hen te helpen en den weg te wijzen. En de 1100 vluchtelingen aanvaardden die hulp in een doffe onderworpenheid, laten zich leiden en gezeggen, tot zij eindelijk erbij neervallen, - als 't kan ergens onder dak, als 't niet anders kan op straat of onder de boomen in 't bosch. Dat zijn er velen, want er is zoo gauw geen onderdak te vinden voor de geweldige massa's menschen, die over de grens naar veilig Holland komen. Drie dagen achtereen zijn de vluchtelingen nu al 1105 hier in Putten binnengekomen, en geschat wordt dat er in die drie dagen wel een honderd zestig duizend zijn voorbij gegaan, - of gebleven. Gebleven ook, want nu - 't is diep in den nacht - liggen de straten vol; naast elkaar, op stroo of op de moeizaam meegebrachte bedden, liggen zij in langen rij door de geheele dorpstraat. De meesten slapen, - en na dagen lang gesjouw in angstige haast slaapt men zelfs op een 1110 bos stroo op straat, - maar vaak klinkt klein-kinder-gehuil op uit zoo'n menschenklit en dan is even wat beweging van een moeder die tracht te sussen. Ook ziet men er, mannen vooral, twee of drie tezamen, of in groepjes, die niet slapen kunnen, blijkbaar in hun wanhoop, en die maar wat heen en weer loopen rond de slapende vrouwen. En dan zijn er die slapen gehurkt tegen de muren, weggekropen in dekens of 1115 wat maar even tot dekking dienen kon. En toen wij kwamen vanavond, van Bergen op Zoom naar hier, toen zagen wij hoe de immer doorgaande stoet groote drommen had losgelaten, die terzij waren afgezakt, in het bosch, om daar den nacht door te brengen. Rond groote vuren kropen zij er samen, en bij het spokig licht der vuren zagen wij hoe velen er sliepen, of trachtten te slapen, op den boschgrond, onder de 1120 boomen, op stroo, of zoo maar op den grond, al of niet onder dekens. Dat ging maar door, den heelen weg langs, van Bergen op Zoom bijna af tot hier toe. En hier, - nog steeds gaat de stoet door, - bij stukjes en beetjes heb ik dezen brief geschreven, 't is nu over vijf al, en heel den nacht door heeft de stoet van vluchtelingen niet opgehouden, schuifelend gaan zij voor bij; tusschen de rijen hunner slapende 1125 lotgenooten door, die liggen op de straatsteenen ter weerszijden van den weg. De soldaten, de officieren en onder-officieren, zij zijn steeds in de weer om er orde onder te houden, om te helpen er den weg te wijzen en raad te geven. Soms is er in eens hevig rumoer, - als er weer een groep Belgische soldaten over de grens komt, die ontwapend en naar de voor hen bestemde plaats gebracht moeten worden. Schoorvoetend 1130 gaan zij voorbij, nauwelijks antwoordend op wat de mannen aan den weg hun vragen over Antwerpen en over de forten. Terzij het dorp, in een wei, is een interneringskamp ingericht, - daar worden zij voorloopig bijeen gebracht, zij vinden er een vuur om zich te warmen, en koffie en brood om zich te goed te doen na lange ontbering. En daar komen zij dan wel eens aan 't vertellen. Er zijn er nu een honderd van het fort 1135 Stabroek. Zij vertellen van de Engelschen die gekomen zijn om 't commando over te nemen, - hoe die al de loopgraven lieten veranderen, hoe zij aanmoedigden en dreigden, zelfs 't pistool op de borst, wie wilden gaan loopen, - tot 't op 't laatst onhoudbaar werd, en de Engelsche officieren zelf bevel gaven tot de retraite. En dan ging 't fort de lucht in, - zij hebben 't hier, in Putten, gezien, - een fel 1140 oplaaiende vlamgloed, plotseling en vervaarlijk, en dan in eens een hevige slag. Zoo is Stabroek de lucht ingegaan, zoo hoor ik nu juist dat ook 't fort Berendrecht is opgeblazen, - vannacht om half drie, - en zoo zullen waarschijnlijk wel meer forten vernield zijn, opdat niet de Duitschers ze straks weer zouden kunnen gebruiken. Anderen vertellen van Antwerpen zelf, hoe daar artillerie stond opgesteld 1145 op bepaalde punten, maar dan kwam een Zeppelin boven de stad, - en twintig minuten later vielen alweer de Deutsche granaten precies op het punt waar de Belgische artillerie stond. Zij vertellen het met weemoed en haat, - en als verlangden zij om maar weer heen te gaan, - alsof 't hun speet dat zij zich hebben laten interneeren, en zich niet eerst nog even hebben bedacht. O, er zijn er genoeg die zich lang 1150 bedenken, en dan ten slotte toch nog weer terug gaan, weg van de grens, in de hoop dat zij nog wel weer hun leger zullen kunnen bereiken, - waar - daarvan hebben zij geen idee... 't Is dag nu al. De meesten van die sliepen langs den weg, zijn al wakker weer, sommigen slapen nog. Vlak naast de auto waarin ik dit schrijf, ligt een

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

1155 groep jonge vrouwen, - zij ontwaken juist, kijken verbijsterd op in den grauwen ochtend. Zij hebben lekkere dikke dekens, kruipen er weer onder, in angst voor den dag.

1160 Waarheen zullen zij moeten gaan? Wat zal de dag hun brengen? Nieuwe moeite, nieuwe ellende, nieuwe wanhoop. Toch zijn zij er nog niet 't ergst aan toe. Zij hebben dekens, ... en in het hospitaaltje dat is ingericht in de school, liggen zeven, acht, oók jonge vrouwen, wien op de vlucht nog een kind geboren werd

Antwerpen, 10 October. Als Parlementair naar de forten.

1165 De majoor-commandant van Putten, - waar de laatste dagen de vluchtelingen bij vele tienduizendtallen waren binnengekomen, - had mij gevraagd om, als ik dan toch naar Antwerpen ging, - bij den commandant van de stad te informeeren of hij toestond dat de vluchtelingen in Antwerpen terugkeerden en eenigen waarborg kon geven dat hun geen gevaar dreigde. Met dat doel had ik mij in Antwerpen bij Freiherr von der Schuetz laten brengen, die mij nadrukkelijk verzekerde dat hij niets liever wenschte dan dat

1170 het gewone leven zooveel mogelijk in Antwerpen zou worden hersteld en dat hij dus graag het terugkeeren der vluchtelingen in Antwerpen zou in de hand werken. Op mijn verzoek heeft hij mij toen de volgende verklaring gegeven, in het Duitsch, Hollandsch en Fransch:

1175 "De ondergeteekende, bevelhebber der vesting Antwerpen, verklaart dat niets den terugkeer der inwoners van Antwerpen in hunne woningen is de stad belet.

"Aan geen hunner zal leed geschieden en het privaat eigendom zal ongeschonden blijven, op voorwaarde dat elk zich van vijandelijkheden onthoude.

1180 "De leden der burgerwacht, wanneer zij niet gewapend zijn, zullen niet als krijgsgevangenen worden beschouwd en kunnen gerust terugkeeren.

(get.) Frhrr. Von der Schuetz, General-Leutnant.

Toen ik na mijn onderhoud met den commandant op het stadhuisplein kwam, zag ik daar, tusschen eenige Duitsche auto's en midden in, het drukke geloop van veelsoortige Duitsche soldaten, een Nederlandsche auto staan. Ik ging erop af en maakte kennis met den eigenaar. Maar net stonden wij even te praten of er kwam een Duitsche officier

1185 naar ons toe, die, uiterst beleefd, vroeg of wij de auto voor een uur tot zijn beschikking wilden stellen. En hoewel ik eigenlijk niets over de auto te zeggen had, - maar ik zwerf nu al twee maanden in oorlogsland rond en begin er een beetje de zeden en gewoonten te kennen, - begon ik te onderhandelen. De auto afstaan, dat ging natuurlijk niet, maar wanneer wij den heeren genoeg konden doen door hen te brengen

1190 waar zij wezen moesten, dan zouden wij hun gaarne van dienst zijn, onder voorbehoud natuurlijk, dat wij daarmee niet zouden meedoen aan eenige vijandelijke daad tegenover wie ook. - Integendeel, zoo verzekerde onze luitenant, wij zouden een bij uitstek neutralen tocht maken, - met de witte vlag naar een fort gaan om met de bezetting te onderhandelen. Daartegen konden wij geen bezwaar hebben, - en na een

1195 voorzichtig knikje van mijn nieuwen kennis gekregen te hebben, stelde ik dus "onze" auto ter beschikking, natuurlijk met ons zelve er bij. Wij kregen den luitenant met drie soldaten in den wagen en de order om een wagen met zes militairen, die op het plein gereed stond, te volgen. In snelle vaart ging het toen wat nauwe straatjes door en al gauw kwamen wij buiten de stad. In de buitenwijkstraat reden wij langs een dood

1200 paard, dat daar blijkbaar al eenige dagen gelegen had, en buiten langs den weg zagen wij nog talloze paardenlijken liggen. Door versperringen, die door de Duitschers gedeeltelijk al weer waren opgeruimd, over loopgraven, die in het midden al weer waren gedempt met takkebossen en zand, langs batterijen zwaar geschut, waarvan de sluitstukken waren afgenomen, en langs hoopen Belgische kleeding- en

1205 uitrustingsstukken, die blijkbaar in der haast op den weg waren achtergelaten, - reden wij naar een fortingang - een der forten van de eerste linie, - waarvoor twee Duitsche soldaten op wacht stonden. Daar hielden wij halt, en de majoor die in den eersten wagen zat en blijkbaar de leiding had van de expeditie, - maar naar het scheen geen weg wist te vinden in het warnet van wegen en paden, - vroeg inlichtingen

1210 aan de op post staande soldaten. Dezen deelden mede, dat wij niet verder konden omdat even verderop de brug was opgeblazen. Wij moesten dus een anderen weg zoeken. Maar voor wij verder gingen, werd uit den voorsten wagen een witte vlag uitgestoken, omdat men niet wist of wij nu niet zouden komen in een terrein waar misschien nog

1215 vijandelijke bezetting lag. Wij reden langs allerlei wegen en weggetjes die zelfs onze luitenant niet op zijn kaart terug te vinden wist, - en eindelijk vertelde hij ons dan dat wij op weg waren naar het fort Merxem om met de bezetting van dat fort te onderhandelen over de overgave. 't Viel moeilijk met den officier een gesprek aan te knopen, hij was blijkbaar geheel geabsorbeerd door de zending waarin hij betrokken was. Ik trachtte toch te weten te komen bijzonderheden over het binnentrekken door de

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

1220 Duitschers in Antwerpen, - hij antwoordde met de vraag of onze, betrekkelijk lichte
auto, wel in staat zou zijn de andere, die als alle Deutsche militaire auto's met
razende vaart reed, bij te houden. Alleen toen ik over franc-tireurs begon, kon ik
iets van hem los krijgen. Ik sprak de verwachting uit dat de Duitschers in Antwerpen
1225 toch wel geen last zouden hebben van franc-tireurs, - een soort van tweeledig, en
ietwat luguber grapje op de totale leegheid van de stad, én op het eeuwige klagen
over franc-tireurs door de Duitschers, - en mijn luitenant ging er op in door mij te
vertellen van een gerucht, dat de helft van de Belgische bezetting in de stad was
achtergebleven en zich in de huizen had verscholen om straks, in burgerkleeding, weer
te voorschijn te komen en het den Duitschers lastig te maken. Oók, - en dat is het
1230 tweede en laatste wat ik van hem los kon krijgen, - wilde hij wel zeggen dat hij den
oorlog verschrikkelijk vond, maar dat Duitschland ertoe genoodzaakt was geworden. Een
goed eind al buiten de stad stond onze auto plotseling stil. Wij trachtten nog met
den hoorn de aandacht van de inzittenden der voor-auto te trekken, maar 't hielp
niet, hij reed door en liet ons achter. Al gauw was hij uit het gezicht. Met den
1235 eigenaar deed ik al mijn best om de oorzaak van het stilstaan te vinden, - dat gauw
gevonden was, - maar 't duurde toch wel een kwartiertje voor wij verder konden
rijden. Toen was natuurlijk de voor-wagen al ver weg en wij moesten op eigen
gelegenheid den weg te vinden dien zij gegaan was. Gelukkig waren de streken buiten
de stad niet zoo ontvolkt als Antwerpen zelf, zoodat wij hier en daar menschen vonden
1240 wien wij konden vragen hoe de weg ging naar Merxem en of zij bij geval een auto
hadden gezien met een witte vlag. Ik wist wel dat ik 's morgens, van Putten uit naar
Antwerpen gaande, door 't dorp en in de verte langs het fort Merxem was gegaan, maar
toen ik vernam dat wij naar Merxem zouden gaan, waren wij al zóó ver op een omweg,
dat 't niet meer zou geholpen hebben of wij al terug gingen om den kortsten weg te
1245 zoeken. Wij reden dus door, - tot op eens onze luitenant tot het inzicht kwam, dat
onze tocht daar "todesgefahrlich" was. Zoolang wij achter de andere auto hadden
gereden, stonden wij onder bescherming van zijn witte vlag. Maar nu reden wij daar
alleen door een totaal onverkend terrein, met vier Deutsche militairen, met de kans
om elk oogenblik beschoten te worden. Van een zakdoek werd dus een witte vlag
1250 gemaakt, en de soldaat die voorop naast den eigenaar-chauffeur zat, kreeg bevel den
zakdoek aan den loop van zijn geweer te bevestigen en dien als witte vlag uit te
steken. Wij reden ongeveer rondom de stad langs de geheele eerste fortelinie, - de
meeste forten waren door de Duitschers bezet, enkele anderen waren kennelijk
verlaten. Eindelijk kwamen wij dan toch weer op den weg naar Holland waarlangs wij 's
1255 morgens naar Antwerpen gekomen waren. Daar was het drukker, van vluchtelingen die, nu
zij het gestadig schieten in de verte niet meer hoorden, hun moed en hun luttele
hebben-en-houden maar weer bij elkaar hadden gepakt en weer naar huis gingen. Gedurig
vragend naar de auto met de witte vlag reden wij door, aan- en nagestaard door de
groepjes menschen, die niet zóó zacht of wij konden 't een enkele maal nog wel
1260 hooren, elkaar verzekerden, dat 't de "Dutsen" waren die daar voorbij gingen. Zoo
kwamen wij in het dorp Merxem waar ons van alle kanten werd verzekerd dat de auto met
de witte vlag was doorgereden in de richting van Holland. Wij gingen dus ook dien
weg. Ik vertelde onzen luitenant dat wij 's nachts in Putten eenige malen een zwaren
slag hadden gehoord, en dat mij later was meegedeeld dat dit veroorzaakt was door het
1265 opblazen van eenige forten. Hij kwam toen tot de conclusie, dat de parlementairen in
de eerste auto wel naar het fort Merxem gegaan zouden zijn maar het verlaten hadden
gevonden, en dat zij nu naar de uiterste forten, op de Hollandsche grens, Erdbrant en
Stabroeck, waren gegaan. Dit werd ons bevestigd op het gemeentehuis van Capelle, waar
ons werd meegedeeld dat de officieren uit de eerste auto daar waren geweest en weer
1270 vertrokken waren om naar Erdbrant te gaan. Blijkbaar door een misverstand begrepen
wij dat wij daar moesten wachten tot zij terug zouden zijn. Onze luitenant ging naar
binnen, wij bleven met de soldaten buiten bij de auto. En in minder dan geen tijd
verdrong zich een groote massa menschen om ons heen, nieuwsgierig naar de Deutsche
soldaten en hoopvol belangstellend naar de geïmproviseerde witte vlag die een van
1275 dezen droeg. Sommigen zelfs waagden het om, in gebrekkig Duitsch, te vragen of zij
naar Antwerpen terug mochten, - en wij antwoordden hun in 't Fransch of in 't
Hollandsch - de meesten der menschen waren Vlamingen - dat daartegen niet het minste
bezwaar was. Maar eindelijk werd het plein voor het gemeentehuis zóó vol en het
rumoer zóó groot, dat de burgemeester het noodig vond naar buiten te komen en vanaf
1280 de stoep van het gemeentehuis de menschen toe te spreken, - hun mee te deelen dat het
verschijnen van de Deutsche soldaten geen reden hoefde te geven tot ongerustheid, en
ben aan te manen om naar huis te gaan en zich kalm te houden. Maar 't hielp niet
veel, de menschen wilden hooren of zij naar huis terug mochten gaan, en dat juist
hoorden zij niet. Ik ging dus naar den burgemeester en vertelde hem van mijn gesprek
1285 met den commandant van Antwerpen en het resultaat daarvan. Oogenblikkelijk deelde hij

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

- dit aan de menschen mede, – en 't werd een gejuich en geroep van menschen uit de dorpen rondom Antwerpen, die vroegen of ook zij terug konden gaan. En 't resultaat was dat er nog meer gedrang kwam, rondom de auto en de stoep van 't gemeentehuis, zoodat eindelijk de drie soldaten eraan te pas moesten komen om wat ruimte te maken.
- 1290 't Lukte maar gebrekkig. De menschen, die wel gezien hadden dat ik den burgemeester iets had gezegd over 't teruggaan, wilden alle bijzonderheden hooren, – zij trokken mij naar alle kanten aan mijn jas, vroegen hoe 't in Antwerpen stond, of er toch heusch geen gevaar meer in was om terug te gaan, of zij ook terugkonden naar Lier, naar Mechelen, naar Lille zelfs, – veel meer dan ik had durven beantwoorden.
- 1295
- Dat begon blijkbaar den officier, die nu en dan eens uit de gemeentehuisdeur naar buiten keek, te vervelen, en hij informeerde nadrukkelijk nog eens naar wat de officieren van de andere auto hadden gezegd. Toen bleek dat zij heelemaal geen bevel hadden gekregen om te wachten. En wij gingen dus op weg, verder, naar Erdbrant, steeds den weg vragend, omdat onze luitenant geen stafkaart bij zich had, alleen maar een kaartje van Antwerpen en omgeving, waar Erdbrant niet opstond. Maar de Belgen zijn nooit bijster vlug in het wijzen van den weg, en zoo kwam het dat wij 't pad naar Erdbrant voorbijreden, den weg op naar 't fort Stabroeck en naar de Hollandsche grens, naar Putten. Daar op den weg kwamen wij steeds meer, weifelend terugkeerende vluchtelingen tegen, er ontstonden nu langzamerhand twee stroomingen, één van nog steeds weggaande, één van terugkeerende vluchtelingen. Daardoor konden wij maar langzaam rijden, – onder groote belangstelling van de vele menschen, die deze belangstelling op allerlei wijzen uitten. Sommigen, onze zakdoek-witte vlag verkeerd begrijpend, riepen blij: c'est la paix! – en dan tot de omstanders, juichend: c'est la paix! c'est la paix! Ik het 't gezien dat vrouwen elkaar in de armen vielen en schreiden om dat "c'est la paix!" Ik het de menschen ons zien toejuichen, ik heb gezien hoe zij zwaaiden met petten en zakdoeken omdat zij ons boodschappers van den vrede waanden. Gelukkig konden wij hun tenminste één ding zeggen waarover zij zich terecht konden verheugen: dat niets hun in den weg stond om terug te keeren naar hun woningen.
- 1310
- Het fort Stabroeck, een minuut of tien loopens misschien links van den weg, lag zwaar te rooken, en zelf 6 van den weg af was het duidelijk te zien dat het was verwoest. Bovendien hadden de menschen daar in de buurt de auto met de witte vlag niet gezien, – onze luitenant vond dus geen reden om naar Stabroeck te gaan en gaf order terug te keeren. Ik vroeg hem verlof even naar de Nederlandsche grens door te rijden, – waar wij geen tweehonderd meter vandaan waren, opdat ik majoor Vogel 't resultaat van mijn onderhoud met den commandant van Antwerpen zou kunnen meedeelen. Juist het gaan door dat kleine stukje leek mij wel interessant. Een Duitsche soldaat ergens aan den weg had ons verteld dat bij zijn weten de Belgen wel geschoten hadden op een auto die met witte vlag reed. En ik had eenige uren tevoren, toen ik van Putten uit naar Antwerpen reed, juist in dit smalle strookje, in Belgisch Putten, vrij groote troepen Belgen gezien, waarvan een deel naar Hollandsch Putten was gekomen en geïnterneerd, maar waarvan een ander, groot deel was blijven rondzwerven om langs de Hollandsche grens naar het Westen te vluchten, waarschijnlijk om over de Schelde te komen en zoo weer verbinding te krijgen met het Belgische leger. Ik hoopte dat er nog enkele achterblijvers in de buurt zouden zijn, om dan te zien hoe zij op de witte vlag zouden reageeren. En inderdaad reden wij in Belgisch Putten een Belgischen soldaat voorbij. Hij kwam uit een huisje, een fiets aan zijn hand, zijn geweer aan den riem over den schouder. Hij deed alsof hij geen notitie van ons nam, – maar op een oogenblik zag ik hem naar ons kijken, zijn oogen vol zwarten haat. Toen stapte hij op zijn fiets en reed kalm weg, den anderen kant op.
- 1320
- 1325
- 1330
- 1335
- Even voor de grens bleven wij staan, en ik stapte uit om den grenscommandant mijn boodschap te brengen. Ik sprak hem or straat, liet hem het stuk van Frhrr. von der Schuetz zien – en alweer werd 't een druk oploopje rond ons heen. De menschen vroegen, riepen, waren blij en drukten mij de handen, – maar een paar vrouwen keven nijdig, dat zij ervoor dankten om weer terug te gaan. De Duitschers zouden toch immers de jongens gevangen nemen en hen naar Duitschland voeren. Of ik al zei, dat nadrukkelijk overeen gekomen was dat dit niet zou gebeuren, 't hielp niet, – zij hielden vol dat tóch de jongens zouden gevangen genomen worden en dat zij niet gingen voor er vrede was.
- 1340
- 1345
- Op den terugtocht naar Antwerpen kwamen wij nog vijf, zes Belgische soldaten tegen. De Duitschers poperden, maar mochten natuurlijk niets doen vanwege de witte vlag.
- 1350 "Hm", zei er een, "die hatten wir noch fangen können".
- En op den verderen weg kwamen wij al enkele Duitsche patrouilles tegen, en later,

vlak bij Antwerpen, een grooten troep, die er op uit toog om het geheele terrein te verkennen en te bezetten.

1355 En later, in Antwerpen zelf, het ik groote troepenafdeelingen zien weg gaan in zuidelijke richting, naar den kant van Ostende.

DUITSCHLAND.

Het Amerikaansche Roode Kruis.

1360 BERLIJN, 12 Oct. (W. B.) De missie van het Amerikaansche Roode Kruis, dat hulp uitzendt naar elk oorlogstooneel, is Zondag alhier aangekomen, ter sterkte van drie en zestig dames en heeren. Als leider treedt op de vroegere attaché van de Duitsche ambassade te Londen baron Goldschmidt Rothschild. Aan de grens werd het gezelschap begroet door den Landraad en den burgemeester van Bentheim. De Pruisische regeering stelde een extra-trein ter beschikking van de Amerikanen. Te Berlijn ontving baron

1365 Hatefeld de missie, terwijl ook de echtgenoot van den Amerikaanschen gezant aanwezig was. Het Amerikaansche gezelschap toonde zich uiterst ingenomen met de hartelijke ontvangst van de zijde der Duitsche overheid.

FRANKRIJK

Het bezoek van president Poincaré.

1370 In een artikel naar aanleiding van het bezoek van president Poincaré met eenige ministers aan het leger te velde, merkt de "Temps" o.m. op, dat het feit, dat dit door den president reeds zoo lang gewenschte bezoek thans kon plaats vinden, een bewijs is, dat de toestand gunstig wordt geacht. Nochtans, voegt het blad hieraan

1375 toe, mag deze gebeurtenis er vooral niet toe leiden, dat de overdreven en valsche overwinningsberichten, geloof vinden, welke uit valsheid, domheid of wel overspannenheid onder het publiek verspreid zijn, en naar welke herkomst de justitie thans een ernstig onderzoek instelt.

1380 Vervolgens waarschuwt het blad tegen overijld overwinningsgejuich. De terugtocht der Duitsche legers geeft alleszins reden tot tevredenheid – maar, schrijft de "Temps", laten we onze vreugde niet laten bederven door denkbeeldige overwinningen, waardoor verwachtingen gewekt worden, welke spoedig in rook zouden kunnen vervliegen. Wij moeten aan de gelukwensen, welke Frankrijk's regeering het Fransche leger brengt, een juist beteekenis toekennen en méér niet: wij moeten daarin slechts zien de

1385 officieele uiting van onze dankbaarheid voor hetgeen onze soldaten tot nu toe wisten te bereiken en tevens een aanmoediging van het volk de offers te brengen, welke het in de toekomst nog zullen gevraagd worden.

Misbruik van het Roode-Kruis-emblema.

1390 Herhaaldelijk is gebleken, dat buiten de Roode-Kruis-organisaties staande personen zich niet ontzien in de uniform te loopen en zodoende toegang weten te krijgen tot de Roode-Kruistreinen in de stations. Sleeds zijn bij de politie verschillende gevallen aangegeven van oplichting door dergelijke individuen.

1395 Dientengevolge heeft de prefect van politie zijn personeel een aanschrijving gezonden, waarin hij de aandacht vestigt op de bestaande voorschriften betreffende het dragen van het Roode-Kruis-embleem. De politie aan de stations zal voortaan, zoo noodig, van sanitair personeel de vertooning kunnen eischen van identiteitsbewijzen, gelegaliseerd door den minister van oorlog of den militairen gouverneur te Parijs. De

1400 "Temps" juicht dezen maatregel toe en spoort de justitie aan om o-" de meest doortastende en strenge wijze aan dergelijke misbruiken een einde te maken.

ENGELAND.

(Van onzen Londenschen berichtgever). Londen, 9 October.

Duitsche spionnen in Engeland.

1405 Reeds lang vóór de oorlog uitbrak was iedereen hier overtuigd dat het wemelde van Duitsche spionnen in Engeland. Er waren hier mensen, die in elken Duitscher, welke positie hij ook mocht innemen een spion zagen en die van oordeel waren dat de Regeering veel strenger toezicht op Duitschers moest houden, dan naar hun meening het geval was. Maar onder de grootste verdenking van spionage stonden die Oostenrijkers

1410 en Duitschers, welke het beroep van kellner en kappers-bediende uitoefenden, omdat deze dag in, dag uit met allerlei mensen in aanraking komende, die zij bedienden of onder het scheermes hadden, allerlei mededeelingen konden krijgen, die der Duitsche Regeering van dienst konden zijn. Het is natuurlijk moeilijk te beoordeelen in

1415 hoeverre andere Europeesche Regeeringen dan de Duitsche eveneens een uitgebreiden spionnen-dienst hadden als Duitschland, maar dit staat vast dat Engeland en Londen in de eerste plaats, vóór den oorlog "over-stroomd" waren door Duitsche kellners en kappersbedienden. Hun aantal heeft beslist in de duizenden geloopt. Ik overdrijf

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

1420 zeker niet als ik zeg dat men in die gedeelten van Londen waar de "boarding-houses" legio zijn, schier om het andere huis zeker was een jongen Duitscher of Oostenrijker als kellner of huisknecht te vinden. Die jonge mannen werden daar in dienst genomen, omdat zij bereid waren hun werk te doen voor een schijntje geld, altijd belerende dat zij alleen naar Engeland gekomen waren om de taal te leeren. Ook het aantal kappersbedienden was zeker zeer groot; ik ben zoo lang ik te Londen gewoond heb, meer geschoren door een Duitscher dan door een Engelschman – zelfs in meer dan een club-gebouw trof men in den scheer-salon vaak Duitsche bedienden. Thans is dat natuurlijk geheel veranderd. De Duitschers en Oostenrijkers hebben óf het land verlaten omdat zij onder de wapenen moesten; óf zij zijn overal ontslagen en door Engelschen vervangen; óf zij zijn gevangen genomen. Dat het aantal dier spionnen groot was en dat ook de Regeering wel geweten heeft dat zij er waren, is thans gebleken uit een officieele mededeeling, die door het Ministerie van Binnenlandsche zaken gisteravond omtrent dien Duitschen spionnendienst is openbaar gemaakt. Daaruit blijkt tevens dat de diensten, die deze spionnen aan hun land hebben kunnen bewijzen vermoedelijk niet zoo héél groot zijn geweest, omdat de politie voortdurend het toezicht op hen hield. Het ministerieele rapport deelt mede dat reeds een jaar of vijf, zes geleden gebleken was dat de Duitschers in dit land een uitgebreiden spionage-dienst poogden in het leven te roepen. Om daartegen op te treden werd een speciale onderzoekingsdienst ingesteld door de ministeries van oorlog en marine, die samenwerkte met het ministerie van binnenlandsche zaken en de Londensche politie, waarvan het gevolg was dat men inderdaad af en toe spionnen kon nemen, die veroordeeld werden tot kortere of langere gevangenisstraffen, en even voor het uitbreken van den oorlog werden een twintigtal personen gearresteerd, die als spionnen bekend stonden, terwijl een groot aantal onder streng politie-toezicht gehouden werd. Zoodra de oorlog was uitgebroken is natuurlijk door allerlei middelen die spionage met nog grooter gestrengheid tegengegaan. De censuur werd ingesteld op telegrammen en correspondentie en wat laatstgenoemde betreft, wordt sedert door de censuur vooral streng toegezien op brieven naar neutrale landen, omdat die kunnen bevatten correspondentie, welke door dergelijke heen naar Duitschland zou kunnen worden doorgezonden. Daarnevens werd zooals bekend een wet aangenomen, die elken vreemdeling behorende tot een vijandelijken Staat, verplicht zich bij de politie te laten inschrijven en op bepaalde tijden bij haar aan te melden, terwijl met gestrengheid werd onderzocht waar personen gevestigd waren, die een eigen draadlooze telegraphie bezaten of er postduiven op na hielden. Die draadlooze telegraphie-inrichtingen zijn alle vernietigd en het houden van postduiven is thans ook strafbaar gesteld. Sedert den 8n Augustus is tevens bij Koninklijk besluit bepaald dat spionnen ook voor een krijgsraad kunnen terecht staan. Spionage kan nu worden gestraft met levenslange gevangenisstraf volgens de "Defence of the Realm Act", terwijl gevallen waarin de beklaagde is beschuldigd mededeelingen te hebben willen geven aan den vijand door den Krijgsraad ter dood kan worden veroordeeld – op dit oogenblik zal één persoon voor den Krijgsraad te recht worden gesteld.

1460 Volgens het officieele rapport van het Ministerie van Binnenlandsche zaken is het Duitsche spionnagesstelsel geheel vernietigd en bestaat er weinig kans dat het weder ingesteld zal kunnen worden. Als bewijs dat de bij den aanvang van den oorlog genomen maatregelen goed gewerkt hebben, vermeldt het rapport dat volgens een bekend geworden Duitsche legerorder de Duitsche militaire bevelhebbers op 21 Augustus nog niets wisten van de bewegingen van de Britsche expeditie-troepen, ofschoon een groot aantal personen in dit land daarvan toen reeds sedert een aantal dagen op de hoogte waren geweest. Niettemin blijft het Speciale Onderzoekings-Departement nog steeds waakzaam en werkzaam en vooral heeft de politie streng ? gespeurd of er ook samenzweringen konden bestaan hebben met het doel geweld te plegen.

1470 "Maar van het bestaan van zoodanige samenzwering", zegt het rapport, "is niemendal gebleken, en geen daad van geweld is door eenig vreemdeling gepleegd – zelfs is sedert het begin van den oorlog geen enkele telegraafdraad moedwillig afgesneden. Toch is het noodig geacht niet uit het oog te verliezen dat zoodanige geheime samenzwering zou kunnen bestaan of zou kunnen gevormd worden door vijandelijke vreemdelingen hier verblijf houdende. Daarom heeft de politie, dadelijk na het begin der vijandelijkheden, een streng onderzoek ingesteld in de woningen van Duitschers en Oostenrijkers, in hun clubs en in die plaatsen, waar zij gewoon waren saam te komen. In enkele gevallen werden personen aangetroffen in het bezit van geweer of revolver, waarvoor zij geen vergunning hadden, en in een paar gevallen vond men kleine

1480 collecties oude vuurwapenen – in dergelijke gevallen werden dergelijke personen vervolgd en gestraft, doch tot dusverre is geen verzamelplaats van vuurwapenen, minder nog van bommen of andere vernielingswerktuigen gevonden. Van den aanvang af zijn Oostenrijkers en Duitschers, die door de politie verdacht werden gevaarlijk te

1485 kunnen zijn, aangehouden en door de militaire autoriteiten behandeld als
krijgsgevangenen, en zoodra de militaire autoriteiten het noodig achten zijn
gearresteerde Duitschers van dienstplichtigen leeftijd er gevangen gehouden, tenzij
er bepaalde redenen bestonden om hen niet als krijgsgevangenen te behandelen.
1490 Ongeveer 9000 Duitschers en Oostenrijkers van dienstplichtigen leeftijd zijn
gearresteerd en worden in kampen gedetineerd en onder hen bevinden zich ook degenen,
die volgens het oordeel der politie in staat worden geacht deel te nemen aan daden
van geweld of brandstichting".

Handel en scheepvaart in oorlogstijd.

1495 Onze berichtgever te Londen schrijft d.d. 8 October: Hoogst merkwaardig zijn de
mededeelingen, die door den Board of Trade worden gepubliceerd over de in- en
uitvoeren van Engeland gedurende de afgelopen maand September; de cijfers, die
daarin gegeven worden geven een belangwekkenden kijk op den invloed, dien een groote
oorlog heeft, en vooral heeft op dit eilanden-rijk. Het is wel een aller-belangrijkst
1500 bewijs van de macht van Engeland ter zee, wanneer men leest dat gedurende de
afgelopen maand, toen de eerste paniek van den oorlogstoestand verdwenen was en men
zich met den stand van zaken vertrouwd had gemaakt, de in- en uitvoeren toegenomen
zijn in vergelijking met Augustus. Natuurlijk zijn die cijfers belangrijk lager dan
1505 onder normale omstandigheden het geval is, doch het is toch van beteekenis dat men in
de tweede maand van den oorlog reeds beter zaken kon doen dan in de eerste. De
invoeren stegen in September met £3,000,000 boven die van Augustus; de uitvoeren met
£2,500,00 doch vergelijkt men den handel van September 1914 met dien van dezelfde
1510 maand in het vorig jaar, dan ziet men dat uitvoeren daalden met 37.1 %, de invoeren
met 26.5 %. Wat betreft ons land wordt medegedeeld dat de geclassificeerde invoeren
uit Nederland toenamen van een bedrag van £273.613 tot £1.129.168; de belangrijke
1515 stijging was tot een waarde van £108.120 in versch varkensvleesch en £129.902 in
boter; de ingevoerde waarde van geraffineerde suiker daalde van £102.920 tot £40.487,
doordat Engeland den invoer van Duitse suiker door ons land heengekomen verbood. De
uitvoeren naar Nederland daalden van £521.052 tot £414.368; katoenen stukgoederen
daalden met £83,240, doch katoenen garens stegen met £59,895 en de steenkolenuitvoer
1515 vermeerderde van £67,877 tot £163,735.

In Engeland steeg de invoer van graan gedurende September met niet minder dan
3,726,686 quarters, of 42 pCt. en merkwaardig is ook de vermeerderde invoer van
1520 ongeraffineerde suiker, bedragen hebbende 857,797 quarters. Van Cuba werd ontvangen
661,597 quarters, van Java 188,726 tegen niemendal in September 1913, terwijl West-
Indië 137,000 quarters meer zond. Dat cijfer van de Java-suiker is zeker sterk
sprekend – terwijl in tijd van vrede Engeland zijn meeste suiker uit Duitschland en
Oostenrijk betreft, dus bietsuiker gebruikt, komt thans de Javasuiker, de rietsuiker,
1525 naar deze kusten. Terwijl Duitschland en Oostenrijk in September 1913 naar Engeland
zonden 696.83? quarters en 278.210 quarters suiker, zonden deze landen in de
afgelopen maand natuurlijk niemendal. De thee-invoeren daalden met een waarde van
£341.864, die van tabak met £198,956.

1530 De "Daily Mail" maakt van deze cijfers gebruik om nog eens bedektelijk toespelingen
te maken op de uitvoeren van ons land naar Duitschland. Het blad wijst er
bepaaldelijk op dat de uitvoeren van Engeland naar Nederland belangrijk toenamen met
betrekking tot cement, katoenen garens en huiden voor leder. Het blad deelt mede dat
naar ons land ging cement ter waarde van £2901 tegen £864 in September 1913, terwijl
1535 die cijfers voor katoenen garens respectievelijk waren £168,364 en £108,469, voor
huiden 3136 quarters en 1078.

"Wat betreft wol voor warme kleeding", zegt het blad, "zonden wij in de vorige maand
naar Nederland 250,000 pond tegen 125,000 pond in September 1913. De verscheping in
1540 September, hoewel kleiner dan die van September 1912, die £158,060 bedroeg was dus,
zooals men ziet, het dubbele van September 1913". En dan wijst dit blad ook nog eens
op die enorme uitvoeren van thee in Engeland naar Nederland. Die groote
belangstelling voor de cijfers van uitvoer naar ons land moeten natuurlijk gezocht
worden in de verbeelding van het blad dat wij Duitschland voorzien ten nadeele van
Engeland. Dat onze industrie alles doet om gaande te blijven en dat wij in ons land
1545 ter wille onzer neutraliteit groote troepenmassa's op de been hebben, die hun eischen
stellen voor vele artikelen, schijnt voor de Daily Mail nog niet erg duidelijk. (Het
slecht ingelichte blad weet natuurlijk ook niet, dat de cementuitvoer uit Duitschland
verboden is geweest en nu nog slechts ten deele toegestaan, en dat wij dus voor
cement ons naar elders gewend hebben. Red. H.) Laat het ons een troost zijn dat de

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

1550 Nederlandsche en Britsche regeeringen elkander blijkbaar op handelsgebied in dezen oorlogstijd volkomen begrijpen – daarop komt het alleen aan. In verband met deze handelscijfers is het ook de moeite waard melding te maken van de stoornis die door den oorlog gebracht is in het telegraphisch verkeer, voor den handel van zooveel beteekenis. De "Electrical Engineering" merkt op dat Duitschland in belangrijke mate van de telegraphische gemeenschap is afgesneden. "Duitschland", zegt het vakblad, 1555 "heeft vijf onderzeesche kabels, die uitmonden op Borkum; een loopt naar Brest, een naar Vigo, een naar Tenerifl'e en twee via de Azoren naar New Vork. Zij zijn allen bij het begin van den oorlog afgesneden. Zij loopen allen door het Engelsch Kanaal, zoodat het geen moeite kostte ze af te snijden en Duitschland kan ze onmogelijk 1560 herstellen. Tusschen Duitschland en Engeland liggen zes kabels, gedeeltelijk behorende aan het Duitsche, gedeeltelijk aan het Britsche Gouvernement – natuurlijk heeft Engeland al die lijnen gestoord. Dit wat betreft mogelijke gemeenschap aan de Westkust van Duitschland. Geen gemeenschap door de Noordzee via andere landen is mogelijk. Door Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden kan telegraphische 1565 gemeenschap Westwaarts alleen plaats hebben langs kabels, die landen in Engeland en Frankrijk, zoodat elk telegram gecensureerd kan worden. Naar het zuiden kan Duitschland de kust van Oostenrijk en Italië bereiken, doch daar zouden Duitsche telegrammen gestopt worden, want de kabels van west naar oost in de Middellandsche Zee behooren aan de Engelsche Maatschappij de "Eastern Telegraph Company", en landen 1570 op Britsch gebied. De kabels van Italië. en ook von Turkije gaan via Malta, Gibraltar en Lissabon naar den Atlantischen Oceaan, en de kabel van Triest door de Adriatische zee, die ook behoort aan de Eastern Telegraph Company, gaat eerst naar Zante en dan naar Malta. Gemeenschap met Afrika is niet mogelijk zonder een kabel te gebruiken der genoemde Maatschappij en Duitschland is ook telegraphisch afgesneden langs de 1575 Chineesche landlijnen daar deze door Rusland of Indië gaan. Behalve door eigen draadloozen dienst, kan Duitschland dus alleen seinen met Oostenrijk en de onzijdige staten. Het is misschien mogelijk dat af en toe telegrammen over de Atlantische kabels komen met de hulp van derden in neutrale landen, doch geen codetelegrammen worden aangenomen en alle telegrammen, die verdacht worden uit Duitschland te komen, 1580 worden gestopt. De eenige kans die Duitschland op deze wijze zou kunnen hebben, zou liggen in het gebruik van de een of andere code in verstaanbare taal."

Portugal en de oorlog.

LONDEN, 12 Oct. (Reutor.) Volgens een telegram uit Rome aan de "Morning Post" is de 1585 Portugeesche gezant aldaar van meening (zonder dat deze meening van officieele zijde bevestiging vindt), dat de oorlogsverklaring van Portugal waarschijnlijk is ten gevolge van het oude bondgenootschap met Engeland.

OOSTENRIJK.

Een telegram van deelneming.

WEENEN, 11 Oct. (W. B.) Uit het oorlogspersbureau wordt officieel bericht: De 1590 Aartshertog Friedrich, de opperbevelhebber van het leger, richtte een telegram aan den Roemeenschen minister-president en den minister van oorlog van den volgenden inhoud: "Het is mij een behoefte des harten aan het roemrijke Roemeensche leger naar aanleiding van het smartelijke, zware verlies, dat het heeft geleden door het 1595 overlijden van koning Carol I, zijn oprichter, bevelhebber en roemrijken aanvoerder, de deelneming van het Oostenrijksch-Hongaarsche leger en de marine uit te spreken.

ITALIË.

1600 (Van onzen gewonen briefschrijver.) Comeglians, 15 Sept.

Een uurtje in Oostenrijk,

Toen we een paar weken geleden van de top van den Coglians, waarheen tot groot verbazing van de bergbewoners onze stad beenen ons zonder eenige voorbereiding 1605 brachten, naar de wereld uitkeken, zagen we aan den noordkant alleen witten nevel. Het verlangen te weten hoe het er aan de anderen kant van dien geweldigen Alpen muur uitziet, bleef dus levendig. Den drie duizend meter hoogen berg nog eens te stijgen ging niet. De Alpenhut, die de Alpinistenclub van Italiaansch Friuli in de zomermaanden ter beschikking stelt van de toeristen, sloot dit jaar einde Augustus, 1610 een maand vroeger dan gewoonlijk. Overnachten in de buitenlucht of in een caseru - 't Italiaansche woord voor Sennhütte is vooral voor een dame onmogelijk. Dus besloten we van een duizend meter lager punt uit onze blikken op Oostenrijk te richten. Dat punt was de pas van Volaja. De hoogte was geringer, maar, anders dan men meenen zou, ook de veiligheid van den tocht. Niet om afgronden of zoo iets, maar omdat een pas aan 1615 weerskanten bewaakt wordt, ten minste, als hij twee landen verbindt, die elkaar zoo

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

beloeren als Oostenrijk en Italië doen. De verleidig eens even de grens achter onze rug te brengen, zou ons misschien te sterk worden en dan... Toen de Oostenrijkers meenden we ons wel te kunnen vrijwaren. Die zullen werkelijk geen onnodigen last zich op den hals halen, maar als we terugkwamen konden de Italianen onze spraak
1620 ietwat te uitheemsch en daarom onze tegenwoordigheid ongewenscht achten en ons naar den overkant terugsturen. En dat zou niet de bedoeling geweest zijn: in het oorlogvoerend land te blijven. Dus vroegen we den burgemeester vriendelijk ons een legitimatie-bewijs te geven; voor Italië wel te verstaan. Hij weigerde, wilde ons niet stijven in het vermetel beginnen. Trouwens, meende hij, wij zouden den pas
1625 heelemaal niet kunnen bereiken: de militairen zouden ons al lang voordien tegenhouden. De Italiaansche natuurlijk. Nu, dat was voor ons in elk geval beter dan in Oostenrijksche handen te vallen. Die waren er erg gauw bij ieder onbekende in de gevangenis te doen verdwijnen, als ze hem ten minste niet onmiddellijk neerschoten. Toch gingen we op weg, al hooger en hooger, onder plechtig woud en over rijke weiden,
1630 telkens wonderkleine gehuchtjes door, waar de mannen voor de deuren luieren en de vrouwen zwoegen – zoo is landsgebruik – tot aan Collina, waar we slapen zouden. Nog hadden we het dorp niet bereikt, of we zagen een bewijs, dat de burgemeester beneden toch wel wat gelijk had met zijn waarschuwing. Twee bloedjonge toeristen stapten onder geleide van Italiaansche douane-beambten naar de kazerne. Terloops
1635 vroegen de grenswachters ook ons, of we een camera hadden, maar lieten ons verder ongemoeid. Hoe 't met de Oostenrijkers – want dat waren ze – afliep, zagen we al heel gauw en hoorden het later door de soldaten, die hen hadden opgevangen, nog uitvoeriger. Ze werden ijlings teruggebracht op den weg naar den Volaja-pas met de vermaning hun toertjes uit te stellen tot vriendelijker dagen aanbraken. Nu, het was
1640 dan ook wel wat zeer verdacht, dat nu goed uit de kluiten gewassen jongkerels zin, geld en tijd vinden tot 't plukken van Edelweiss op Italiaanschen bodem. Zóó motiveerden ze hun uitstapje. En ze hadden geluk, dat ze die slaapkoppen van de douane tegen 't lijf geloopt waren en niet karabiniers – zoo betoogde heftig den volgende dag een van het "verdienstelijk wapen". – Die zouden hen niet losgelaten
1645 hebben. 't Waren in elk geval of spionnen of deserteurs. Als Italianen zoo in Oostenrijk waren gepakt, dan zou niemand ze weer gezien hebben. Daar schieten ze zulke menschen direct neer. Dat doen ze in Italië niet. "Vóór ze bij ons een mensch dooden, moet er heel wat gebeuren!" Maar te goedig waren die smokkelwachters toch wel geweest. Wij lieten ons niet van het booze voornemen, den grensmaal in oogenschouw te nemen afbrengen. Ook niet door de vertelsels van een woordenrijk Napolitaan, die de
1650 Oostenrijksche collega's-grenswachters betichtte hun Italiaansche makkers met beloften van vrij bier over de grens te lokken en dan gevangen te nemen. Al die booze geruchten beletten ons evenmin als de hooge lucht te slapen en op te staan, toen het maanlicht nog links de zware rotswanden, rechts 't ijl getak van tegen steile helling
1655 stijgende dennen in tooverwaas hulde; de witte huisjes en de groote witte school, 't mooiste gebouw van het dorp, als met eigen licht deed glanzen. Vroeg, vóór de nevelen opkomen, moet men boven zijn. In twijfellicht gingen we onder stroeve dennen langs een bruisende beek tot op een weide. Daar gloeide aan onze voeten het met dauw bedekt smaragd teer als onder een zilvergazen sluier, en boven den gordel der rondom hoog of
1660 lager hun takken wuivende sparren rees de rozige stoot der in eersten dageraad badende Dolomieten. Telkens herhaalt zich dezelfde gedaante: een fijne spits, zuidelijk glooiend opgerezen tot boven; noordelijk loodrecht vallend tot een smal vlakje, dan weer onbeklimbaar schuinend tot waar de mantel van zwart naaldwoud zich er ontplooit. Het roze klaart op tot goud en langzaam wordt de witte dag tot
1665 werkelijkheid. Al heel spoedig halen ons twee douanebeambten in. 't Is een makkelijk baantje hier sedert in Oostenrijk alle even duur is als in Italië, ja, duurder, veel duurder zelfs; van smokkelen is geen sprake meer. Dus hebben ze tijd te letten op de gangen van elken vreemdeling. Maar ze houden ons niet tegen, zooals de burgemeester ons voorspeld had; integendeel: ze wezen ons allervriendelijkst den weg naar den pas
1670 en spreken met levendigheid over wat er daar ver weg in andere landen gebeurt. Dat vreeselijke lijkt hier in deze geweldige natuur onwezenlijk, onmogelijk als in het Hollandsche polderland, in de streken waar de mensch zoo zwaar te worstelen heeft tegen de natuur. Daar kan hij geen tijd overhouden voor ander, vernielend werk, – de vernieling neemt de natuur wel voor haar rekening – en niet denken aan het moedwillig
1675 verdelgen van nuttige werkkraft. En toch voelt men juist hier zoo duidelijk, dat de volken gescheiden zijn: het pad naar den pas, naar de plaats, waar, als verbroedering bestond, van beide kanten toeloop moest zijn, wordt al smaller, al onduidelijker. Nauwelijks komt er nu – sedert de smokkelarij ophield – van tijd tot tijd een toerist over den berg om op de Italiaansche glooiing Edelweiss te plukken. Want Edelweiss
1680 staat hier veel, de echter, wilde, kleine, niet de groote gekweekte, die overal portretlijstjes versiert. Bij honderden vlokken de "Alpensterretjes" tusschen het

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

gras, de geurige groote vergeet-mij-nietjes en de gele klaprozen, die hier beide hooger groeien dan het Alpenbloempje bij uitnemendheid.

1685 Eerst wilden we geen stap verder gaan dan de roodgranieten grensruil, maar vlak vóór den pas staat aan den Oostenrijkschen kant een groene berg – daarin verbergt zich, zegt men, een fort!, die alle uitzicht belet. Dus krommen we wat linksaf tegen 'n berghelling op, over een steile weide, tot waar de rots eenige honderden meters diep loodrecht valt tot in den kegel van steengruis, die zijn voet bedekt. Men ziet hier
1690 van een reuzenlichaam ligt de boog der toppen kaal aan den Oostenrijkschen kant; naar Italië heen dalen ze glooiend af en bedekt hen het groene vleesch van bosch en weide, vaak tot den bovenrand.
In de stilte rondom weerkaatst bang galmend de toch niet vèr hoorbare stem als in een grafkelder.

1695 We keeren terug naar den grenssteen en kijken hoe de hooger rijzende zon in het meertje aan onze voeten – een meertje tweeduizend meter hoog! – al meer en meer tinten wakker roept; bereid zoodra een uniform aan den overkant zich vertoont, snel eenige tientallen meters te retireeren. De vriendelijke Italiaansche soldaten zijn halverwege achter gebleven. Maar in plaats van gewapende mannen verschijnen uit de
1700 Alpenhut, de Oostenrijksche, op den gindschen oever van het meertje, een vrouw en een meisje, geen geweren, maar een flesch alcoholischen drank en sigaretten dragend. Dat was Oostenrijk, dus spreken we Duitsch. Over den oorlog natuurlijk, ver schrikbeeld voor de bewoonster der eenzame hoogten. Zij vroeg ons, maar wij konden haar weinig troost geven, de berichten waren ook toen al niet gunstig voor haar land. En zij
1705 vertelde, met tranen in de oogen, wat allen vertellen, die wonen in de ongelukkige landen, waar de schuld van imperialistische diplomaten of de verblindende massa's ellende bracht: hoevelen er waren uitgetrokken, ook van haar familie en vrienden; hoe men niet wist wat er van hen werd, hoe niemand het "waarom" begreep. "Och, hadden toch allen één koning en één God, hoe veel beter zou het dan zijn!" Het naïeve volk
1710 zoekt in de oude richting de oorzaken van den wereldbrand; gelooft niet, dat naties tegen naties kunnen worstelen anders dan om hebzucht der koningen of religieus kraakeel. – "En wat zou er dan van ons worden? Zouden wij allen Italianen worden?... 't Zijn zoo goede, vroolijke menschen. Kort geleden kwamen er hier nog een heele boel soldaten om een feest voor hun kapitein te vieren. Ze maakten muziek om de grensruil en ze kochten het bier, dat ik hun bracht; sterken drank mochten ze niet nemen; dat wilde hun officier niet. 't Zijn zoo goede menschen. Och, de menschen zijn overal
1715 gooe. Alleen verstaan ze elkaar niet, omdat ze verschillende talen hebben. Als er maar één taal was, en één koning en één God!"

We wilden geen sigaretten en ook geen drank koopen, maar gingen – toen ze er zoo op
1720 aandrong en borg stond, dat zij voor ons spreken zou, als er soldaten kwamen –, schreven in de hut een paar briefkaarten en beplakten ze met Oostenrijksche postzegels.

Bij het afscheid maakte het kleine meisje een "Knicks für die Gnadigste" en zei eenige malen: "Küss die Hand."

1725 Onbegrijpelijk, dat die menschen zoo hardvochtig kunnen optreden, even onbegrijpelijk als al de gruwelen van de oorlogvoerende legers. Zijn ze werkelijk als kinderen en als die "zonder erbarmen"? Zou één God, één koning helpen? Zou niet één taal meer vermogen; één taal, zoodat ze elkander altijd verstaan kunnen, de woorden begrijpen, die de aroom zijn van de daden, zoo vaak beter dan de daden zelf?

1730

NOORWEGEN.

De onzijdigheid van Scandinavië.

CHRISTIANIA, 11 Oct. (W. B.) "Aftenposten" verklaart:

1735 De beschuldiging, uitgesproken door den correspondent van de "Morning Post" te New-York, dat Duitschland, met gebruikmaking van de Noorsche, de Zweedsche of de Deensche vlag voerende schepen, groote hoeveelheden petroleum en benzine heimelijk te New-York opkoopt, is geheel en al uit de lucht gegrepen. De opgaven omtrent het maandelijksche verbruik van Scandinavië zijn onjuist. Noorwegen verbruikt jaarlijks 400.000 vat, Denemarken evenveel en Zweden 1? maal zooveel. Het vervoer van Noorwegen naar
1740 Duitschland is onmogelijk, daar de uitvoer van petroleum en benzine verboden is. De omstandigheid, dat het vervoer geschiedt door gewone vrachtbooten in plaats van tanks, hetgeen de correspondent van de "Morning Post" verdacht vindt, is thans noodig, daar Duitschlands tankbooten, die de grootste vloot vormen, thans niet gebruikt kunnen worden, Engelsche stoombooten voor oorlogsdoeleinden gebruikt worden
1745 en de rest van de Noorsche en Engelsche tankvloot te klein is, zoodat de petroleum thans alleen in vaten vervoerd kan worden. De export sinds September van 200,000 vat, is niet te hoog voor Scandinavië, daar in Zweden en Denemarken bijna geen voorraad

meer is. De verdachtmaking van de "Morning Post" is dus in elk opzicht ongegrond.

1750 **TELEGRAMMEN.**

Koning Ferdinand I van Roemenië.

BOEKAREST, 11 Oct. (W. B.) Hedenmiddag had in de vergaderzaal van de Kamer van Afgevaardigden in tegenwoordigheid van de koninklijke familie, de kerkelijke en wereldlijke grootwaardigheidsbekleeders en het diplomatieke corps de plechtige eedsaflegging door koning Ferdinand I plaats. Vervolgens hield de koning een toespraak, waarin hij o. m. zeide:

Het voorbeeld van hem, dien wij allen als een vader beweenen, en de overtuiging, dat het alleen door onafgebroken inspanning mogelijk is de levenskracht van het volk op te voeren, zullen mijn arbeid voor de ontwikkeling van dezen staat immer leiden.

1760 Tijdens zijn gelukkige regeering, welke de trots is van onze geschiedenis, vond Roemenië's eerste koning telkens wanneer de gebeurtenissen hem dezen plicht oplegden, den krachtigsten steun en de eensgezindheid waarmede alle Roemeniërs zich om den troon schaarden. Ik ben overtuigd, dat het Roemeensche volk ook in de toekomst bezielde met dezelfde edele vaderlandsliefde, de eenheid van kroon en natie zullen weten te handhaven, de eenige waarborg voor een gezonde nationale ontwikkeling. (Bijval.)

1765 De Almachtige, die na zoovele zware beproevingen den arbeid zegende van hen, die het welzijn van dit volk willen, zal wat met zoo veel inspanning is opgebouwd, niet laten ondergaan.

1770 Geestdriftige toejuichingen en aanhoudend gejubel voor koningin Maria volgden, Ten slotte bracht de voorzitter van de Vereenigde Kamers der Volksvertegenwoordiging den overleden koning een diepgevoelden afscheidsgroet en gaf den nieuwe vorst de verzekering van de toewijding van het Parlement.

Een stormachtige ovatie brak los, toen het koningspaar de zaal verliet.

1775 **De oorlog.**

De slag bij Ortelsberg in retrospectief licht.

Onze militaire medewerker schrijft ons:

1780 De omstandigheid, dat van den strijd op het westersche oorlogstooneel meer beslissende gevolgen worden verwacht voor het beëindigen van den oorlog, waarnaar door een ieder, die het met de hedendaagsche beschaving goed meent, zoo reikhalzend wordt uitgezien, is oorzaak dat aan wat in het Oosten voorvalt, minder de aandacht wordt gewijd. Toch heeft zich daar een gebeurtenis afgespeeld, die vooral uit zuiver militair oogpunt, meer indruk maakt en op de verbeelding meer inwerkt dan wat de tot dusver gevoerde strijd in België, in Noord-Frankrijk en op Zee te aanschouwen heeft gegeven. Wij bedoelen de door de Russen geleden verpletterende nederlaag (*), in 't

1785 begin van September, in dezelfde landstreek, waar zij het ruim 107 jaar geleden zoo kwaad te verantwoorden hadden tegenover den "ami et allié" van nu, in weerwil van den steun hun door hunnen tegenwoordigen vijand, de Pruisen, verleend. Een blik op de kaart van bedoeld gedeelte van Europa, waar wij de namen lezen van Eijla?, Friedland enz., legt daarvoor getuigenis af. Professor dr. J. Haller gaat vrij wat meer dan

1790 ruim een eeuw terug, bij een door hem gemaakte vergelijking van een hedendaagsch oorlogsfeit met een uit ouden tijd. Hij vergelijkt twee gebeurtenissen welke ruim 2130 jaar van elkander liggen, n.l. den op 30 Augustus 1914 geleverden slag bij Tannenbergh-Hohenstem-Ortelsburg (in Oost-Pruisen) en dien van 2 Augustus 216 v. C. bij Cannae (in Apulië). Overwinnaar in eerstvermelden slag was de Pruisische

1795 (Duitsche) generaal von Hindenburg, kort te voren tot actieven dienst herroepen. Hierbij zij het volgende aangeteekend. Volgens Priedag's "Führer durch Heer und Flotte" stond, in 't voorjaar van 1914, aan het hoofd der 1e Armee-Inspection de General-Oberst (generaal-kolonel) von Prittwitz u Gaffron (hoofdkwartier Danzig). Van deze leger-inspectie maken deel uit het 1e, het 17e en 20e legercorps, waarvan de hoofdkwartieren te Königsberg (luit.-generaal v. Francois), te Danzig (luit.-generaal v. Mackensen) en te Allenstein (luit.-generaal v. Scholtz) waren gevestigd.

1800 Vermoedelijk zijn dus deze legerkorpsen in de eerste plaats bij den strijd in Oost-Pruisen betrokken geweest. In verband daarmede kon worden verwacht, dat den bevelhebber dezer eerste leger-inspectie ook de leiding der operatiën op bedoeld gedeelte van het oorlogstooneel zou zijn toevertrouwd. Welke reden aanleiding hebben gegeven al spoedig met die leiding een generaal in ruste te belasten is niet tot de openbaarheid doorgedrongen, hoe schitterend ook het daardoor verkregen resultaat is geweest. Aanvoerder in den slag van Cannae was de groote Carthager Hannibal, aan wien

1810 Keizer Napoleon I de ereplaats onder de veldheeren toekende, omdat hij de grootste stoutmoedigheid en vermetelheid (getuige zijne tochten over de onoverschrijdbaar geoordeelde Pyreneeën en Alpen) paarde aan breede opvatting en zekerheid van

1815 handelen. De Groote Keizer stond daarbij in zijn bewondering niet alleen. Zij wordt o.m. gedeeld door keizer Wilhelm II, die herhaaldelijk in briefwisseling trad of van gedachten wisselde, over de veldtochten van Hannibal o.a. met den Franschen generaal Boisdeffre en den Duitschen generaal von Schlieffen, die beiden aan het hoofd van den Generalen Staf in hun vaderland hebben gestaan en over Hannibal hebben geschreven. Het is dus geen kleinigheid, v. Hindenburg met hem, die eenmaal de schrik der Romeinen was, op een lijn te stellen. Zie hier hoe de hoogleeraar zijn standpunt verdedigt. Beide aanvoerders waren in getalsterkte tegenover den tegenstander in de mindere. In de jongste Diary van de Times (van 30 September) het is daarnaar tevergeefs gezocht.

1820

1825 ??heid; bij den eersten stond het 100,000 tegen 200,000, bij den laatsten 50,000 tegen 79,000 man. Beiden hadden geen vrije terugtochtslijn. Die van Von Hindenburg op Königsberg of Danzig voerde door een nauw ongebaand terrein met plassen, moerassen en heuvelruggen; bovendien bestond het gevaar van door een reeds in opmarsch zijnd tweede Russische leger in flank en rug te worden gevallen, zoo van Duitsche zijde gearzeld werd. Hannibal stond dichtbij de kust, met den rug en den rechtervleugel schuin tegen de Adriatische Zee en met den linkervleugel tegen de rivier of anto? in Apulië aangeleund. Het was dus zaak snel en wijs te handelen. Hannibal koos daarvoor het voor een leger dat in de minderheid is dikwijls afgekeurde middel: n.l. omvatting en omtrekking van beide vleugels des vijands. Hij deed dit met zijne overmachtige ruitery gedurende den tijd dat het, uit zwaar gewapenden bestaande centrum den aanvalsstoot van dien vijand, die genoodzaakt was in smal front en zeer diepe gelederen op te rukken, weerstond. Volgens prof. Hallerging het bij den slag in Oost-Pruisen evenzoo. Ook daar rukte de vijand in smal front en met groote diepte tegen het centrum der Duitsche stelling op, in de hoop deze op die wijze, zij het met opoffering der voorste troepen, te overweldigen. Dit doel werd niet bereikt, doordat de Duitsche Landweer, gedekt door hare zware kanonnen (houwitsers van 15 c.M.), zoolang stand wist te houden, totdat aan de rechter- en de linkerzijde, bij Tannenberg en bij Ortelsburg (het centrum bevond zich dus vermoedelijk bij Hohenstein, Red.), de omvatting des vijands een voldongen feit was geworden en dus de slachting (waarbij snelvuurgeschut en machinegeweren de rol van de werp-toestellen en pijlen der Carthagers overnamen) een aanvang kon nemen. Met dat gevolg evenwel, dat terwijl te Cannae slechts 6000 van de 79.000 Romeinen levend ontkwamen, te Ortelsburg van de 200,000 Russen wèl een groot aantal in de moerassen en plassen den dood vonden, doch de overigen, ten getale van 91.000 man levend gevangen werden genomen. Bij een dergelijke Vernichtungsslacht, waarnaar, volgens den schrijver, in den nieuwen tijd niemand meer dan Von Moltke (de oude) heeft gestreefd; bij het den tegenstander eene ?parm?e bereiden, zooals generaal von Schlieffen het noemde, komt het er niet voornamelijk op aan in de meerderheid te zijn, maar legt het gehalte van den troep groot gewicht in de schaal. Hierop den nadruk leggende, voegt de schrijver erbij: dat dit overwicht aan den Duitschen kant aanwezig was; de Duitsche landweerman zooveel meer waarde heeft dan de Russische soldaten-pop. (sic).

1850

1855 Die uitspraak blijve geheel voor rekening van zijn Hooggeleerde, ook de door hem gemaakte vergelijking tusschen de beide veldslagen, op zoo grooten afstand in jaren van elkander liggende. Belangwekkend zal het voorzeker in de toekomst wezen, door middel van den Duitschen en den Russischen Generalen Staf te vernemen hoe werkelijk de toedracht der zaak is geweest, waarvan een zoo verpletterende nederlaag der Russen het gevolg was.

1860

1865 Wellicht vernemen wij dan tevens, door mededeelingen van den Oostenrijk-Hongaarschen Generalen Staf, welke bijzondere redenen aanleiding hebben gegeven dat, terwijl de meerderheid aan den kant der Russen voor de Duitschers in Oost-Pruisen geen beletsel is geweest groot succes te behalen, die meerderheid in Galicië tegenover de Oostenrijkers-Hongaren oorzaak was, dat dezen aldaar het veld niet hebben kunnen houden.

1870

1875 Raadplegen wij de geschiedenis, dan is het merkwaardig te moeten constateeren dat, sinds het tijdperk, waarin een Italiaansche vorst, uit het thans over dat land heerschende stamhuis (Prins Eugenius van Savoye) de Oostenrijkers in de 1e helft der 18e eeuw ter overwinning voerde, de krijgskans hun hierna voor 't meerendeel alleen dan gunstig was, zoo zij tegenover Italianen (Piemonteszen) in 't krijt stonden (bij Novarra in 1849 en bij Custozza in 1866). Wij weten voor deze feiten geen bevredigende verklaring te geven.

Bij den weg.

Belgische zuigelingen.

— Negen zuigelingen zag ik de Effectenbeurs binnendragen; men beweerde, dat het couveuse-kindertjes waren. Negen kleine hoopjes mensch in witte wollen dekentjes!

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

- 1880 Opgenomen werden ze uit een Antwerpsch ziekenhuis, en zóó maar meegegeven aan vriendelijke vrouwen in den trein naar Holland. Moederhanden en moederharten zijn er goddank altijd en overal; en zoo zaten daar ergens in de groote zaal negen vrouwen met zoo'n bundeltje op schoot, wachtend op het bericht waar deze wrakjes op de levenszee opgenomen konden worden. In alle hoeken van de zaal weenende, klagende of verbijsterde vluchtelingen, – en in 't midden die negen pakjes wollen deken met een vredig rustig kopje er in. Eén kleintje bekloof lustig zijn vingertjes. Waaruit de moeders er omheen de gevolgtrekking maakten, dat het wurmpje honger moest hebben. Maar schreien deed er geen. Vanwaar kwamen ze? Waarheen gingen ze? Hoe heetten ze? Hadden ze ouders? Niemand wist het. En zij zelf allerminst. Maar zij bekommerden zich er ook niet om: ze lagen lekker warm in hun wollen dekentjes, gekoesterd en geknuffeld door vele moeders, -- ... die toch niet de hunne waren. -- W. L.

Allerlei.

Oorlogs-pi-enten.

- 1895 – Onze Berlijnsche correspondent schreef dezer dagen over Duitsche geïllustreerde "Witze"; als man van goeden smaak kon hij slechts laken, dat de Duitsche prentkurisk ? in ? eerste tientallen jaren wel bewijzen heeft gegeven naar het innerlijk en uiterlijk van een bepaalde distinctie te zijn geworden, dadelijk bij het uitbreken van den oorlog slechts den vijand in humor en satire als het doelwit van haar grove karikatuur scheen te kiezen.
- 1900 Hetgeen hij schreef over den geïllustreerden inhoud van goede bladen als de "Simplicissimus", "Lustige Blatter", "Jugend", enz., slaat vrijwel ook op den aard der illustraties, in de geïllustreerde tijdschriften der andere oorlogvoerende landen. Het best houdt zich daarbij nog de "Punch", die zich niet geheel verloochent, en, hoewel scherp en raak, den goeden smaak zelden uit het oog verliest.
- 1905 Van de Fransche prentkunst hebben we tot dusver hierslechts weinig te zien gekregen; meestal is het journalistieke prentkunst, voornamelijk in "La guerre sociale" waarin Ibels geregeld zijn venijnige teekeningen zet. Doch "L'Assiette au Beurré" zagen wij nog niet in Nederlandsche handen, en van knappe kerels als Forain, Steinlen, Cassier, Paine en anderen zagen wij nog evenmin het werk. Het is de vraag, of zij wel teekenden, en niet in plaats van het potlood het geweer hanteeren? De "Illustration", welke vrij geregeld door een onzer Amsterdamsche uitgevers in ons land geëxploiteerd wordt, brengt niet zoozeer hetgeen men te verstaan heeft onder prentkunst; het zijn meer allegorische teekeningen, waarbij voornamelijk Georga Scott uitmunt.
- 1915 Prentkaarten moeten er natuurlijk een aantal in omloop zijn; ze komen echter slechts zelden over onze grenzen. En voor liefhebbers van prentkunst is het een wanhopige tijd! Overigens schijnen ze alle even fel te zijn. Elke teekenaar blijkt ook in dezen grooten EnroXMseschitt «nrloa mDe eerste plaats vaderlander te zijn; dus behoeft men bij geene enkele voorstelling naar handteekening van den teekenaar te zien, om te weten van welke nationaliteit hij is.
- 1920 Als documenten zijn wel belangrijk de prenten uit de onzijdige landen, – ... zoover als zulke een onzijdigheid de vrijheid van uiting niet belemmert. Laten wij dus over ons land zwijgen en wijzen op de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, waar het immers wemelt van karikatuur-bladen. Den geringen oogst, welken wij er met moeite van trachtten te verzamelen, toont wel, dat de stemming daar eerder op de hand van de verbonden mogendheden is dan van de Duitsch-Oostenrijksche legers. Vooral de gedeeltelijke vernieling van eenige der beroemde Belgische steden en de beschieting van Reims, waarheen de Amerikaansche reizigers zoo gaarne hun belangstellende pelgrimstochten uitstrekten, heeft aan den anderen kant van den Atlantischen Oceaen
- 1930 blijkbaar op heftige wijze de verontwaardiging der prent-kunstenaars opgewekt. Zoo geeft de "Newyork Herald" de voorstelling van een der moderne belegerings-kanonnen naast een tot vesting getransformeerde Reimsche kathedraal, met het onderschrift "Gothen en Gothiek"; en The Sun teekent een prent van een gids, die een gezelschap toeristen langs een partij bouwvallen leidt, met de verklaring: "Dit, dames en heeren, zijn de ruines van Wilhelm II".
- 1935 Spanje en Portugal zijn in hun illustratieve uitingen ook niet bepaald Duitschgezind het voornaamste geïllustreerde tijdschrift van het Iberische schier-eiland "Nuevo Mundo" geeft wekelijks oorlogskarikaturen, die meer plagerig dan venijnig zijn. Daarentegen had het Italiaansche tijdschrift "Avanti" een uitnemende gehet? gebied van cultuur geproduceerd heeft, zuil te laten teekenen, waarvan de bouwsteenen worden gevormd door de beroemde namen van het beste wat Duitschland op te beginnen met Goethe en Schiller, dan de wijsgeeren, ab Kant, Marx en Schlegel, de wetenschappelijke namen van Humboldt, Virchow en Röntgen, om als sluitsteenen te gebruiken de namen van Beethoven en Wagner; deze toren werpt zijn licht in breede bundels rond. Doch een kanon staat op de lichtzuil gericht, en de projectielen hebben

het bouwwerk reeds leelijk doen versplinteren. Als onderschrift staat er onder: "Het militaire Duitschland tegen het intellectueele en beschaafde Duitschland". Er zou een uiterst leerrijke verzameling zijn aan te leggen van oorlogsprenten. Doch wie helpt er ons aan? - □ -

1950

Bevordering van landsverdediging in Engeland.

Een "Women's Defence Relief Corps" is in Engeland opgericht met het doel zooveel mogelijk mannen vrij te maken voor den oorlog. Mrs. Dawson Scott heeft nu een handleiding geschreven en uitgegeven, waarin wordt ontvouwd op welke wijze de

1955

vereeninging haar plan ten uitvoer denkt te brengen. Het systeem berust hierop, dat de betrekkingen vrijwillig worden waargenomen door vrouwen, zoodat de mannelijke arbeiders vrij zijn te gaan naar het oorlogsterrein; hun salaris wordt echter niet door de vrouwen, maar door het Gouvernement geïnd ten bate van hun familie. Bij terugkeer uit den strijd of na den oorlog, komen de mannen dan weer in die betrekkingen terug.

1960

Om te beginnen wil men de mannen ontlasten van het bewaken van spoorwegen en openbare gebouwen, patrouille loopen, veldwachtersbezigheden, enz. Hiervoor is het natuurlijk noodig, dat de vrouwen, die zich daarvoor aanmelden een wat men in 't Engelsch noemt: half-militaire opleiding krijgen. Ze leeren excerceeren, de wapens hanteeren, signalen geven en zoo meer.

1965

Elk corps bestaat uit tien vrouwen (waarvan de opleiding is volbracht), en wel twee officieren en acht helpsters. De eerste officier leidt het geheel, de tweede helpt haar en is tevens penningmeesteres. Elk corps beheert de eigen finantiën en steunt gedeeltelijk de uitgaven van het hoofdbestuur. Tien corpsen vormen een compagnie en elke compagnie heeft een commandante. Zij moet de lijst bijhouden van de capaciteiten van de leden der compagnie en alle veranderingen noteeren. De compagnieën hebben als onderscheidingsteeken de namen van de graafschappen, waar zij gevestigd zijn, in rood geborduurd op de linker epaulet en daaronder het cijfer van het corps. De leeftijd is vastgesteld op 18-50.

1970

1975

Deze half-militaire sectie draagt een speciale khaki-uniform bestaande uit een shirt-blouse met epauletten en twee zakken, een korte rok met diepe platte plooi op den rug, zoodat volkomen vrijheid van beweging mogelijk is, welke rok zoowel van voren als van achteren geheel opengeknoopt kan worden. Een cape, een mes en een kompas, een fluitje, bruine schoenen, puttees en een groote zakdoek, die voor het geven van signalen wordt gebruikt, voltooiën het toilet.

1980

Men heeft in Engeland gemeend, dat de vrouwen meer moesten doen dan alleen maar gewonden verplegen, waarvoor altijd genoeg vrijwilligsters zullen zijn. Ook in Engeland is het verlangen om hulp te verleen zeer groot en het spreekt vanzelf, dat op het oogenblik het aanbod nog wel grooter zal zijn dan de vraag. Duurt de oorlog nog lang en gaan er veel Belgische vluchtelingen naar Engeland, dan kon dat wel eens veranderen. Op 't oogenblik echter schijnt men voor die overmaat van hulp een uitweg te willen zoeken door het oprichten van een Women's Relief Corps.

1985

Belgische vluchtelingen naar Engeland.

Het "Women's Emergency Corps" in Londen heeft in de Engelsche bladen in drie talen het volgende gepubliceerd: "Aan de Belgen, die het vaderland met den oorlog verlaten hebben en niet Engelsch kunnen spreken laat het "Women's Emergency Corps" gelegen Old Bedford College, Bakerstreet weten, dat er zal ten hunner gemakken zonder kosten vertalers te krijgen zijn. Zich te wenden tot het adres hieronder. Madeleine O'Connor (Press Sec.) Women's Emergency Corps, Old Bedford College, 8, 9 and 10 York Place, Bakerstraat W. T. B.

1990

1995

Maastricht.

Gistermorgen te 7? uur werd in de kapel van het gesticht Calvariënberg de lijkdienst gehouden voor wijlen den heer De Caritat, burgemeester van Lanaeken, die te Hamont door een buikschot gedood werd. De pastoor van Lanaeken, die hier in de stad vertoeft, deed de mis. Honderden personen, onder wie veel Maastrichtenaars, maar in hoofdzaak vluchtelingen uit Lanaeken en omgeving, woonden den dienst bij. Te 8 uur werd het stoffelijk overschot bijgezet op de begraafplaats van Maastricht aan den straatweg naar Tongeren. Verschillende kransen dekten de lijkbaar. Een hiervan was aangeboden door de Lanaekensche vluchtelingen. Met linten in de Belgische kleuren, droeg deze het opschrift: Aan onzen moedigen en onvergetelijken burgemeester. Voor het onderwijs der Belgische kinderen is thans ook een regeling getroffen. De bijzondere meisjes- en jongensscholen der Zusters en Broeders hebben lokalen en leermiddelen ter beschikking gesteld en daar zullen nu 200 meisjes en 200 jongens onderwijs in de Fransche taal ontvangen, 't zij door Belgische onderwijzers, 't zij

2000

2005

2010

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

2015 door geestelijke Zusters en Broeders. Nu bleven er nog 100 meisjes over. Daarvoor hebben zich meerdere jonge dames, allen in 't bezit der middelbare Fransche akte, beschikbaar gesteld en in 4 lokalen van het Augustijnergebouw, daartoe welwillend door den burgemeester afgestaan, zullen deze 100 meisjes onderwijs ontvangen. Daar in dat gebouw ook het stadsteekeninstituut, de burgeravondschoon en nog andere verenigingen hunne leerzalen hebben, kan het niet ter beschikking gesteld worden van het Steuncomité voor Belgische vluchtelingen. De burgemeester heeft echter
2020 toestemming verkregen tot het in orde maken van de voormalige brikettenfabriek "Vesta", welke gebouwen buiten de voormalige Boschpoort liggen en welk terrein met daarbij behorende kazematten, die voor slaapgelegenheden zouden te gebruiken zijn, een oppervlakte van 1 hectare beslaat. En zoo zullen we hoogstwaarschijnlijk
2025 eerstdaags het vluchtoord van den Parallelweg naar het Bosscherveld zien verhuizen. Voor de vluchtelingen in het koloniehuis "Kerdijk" te Egmond-aan-Zee worden couranten, tijdschriften, speelgoed, als het kan wat kaas en vruchten, gevraagd. Een onzer lezers deelt ons - ter navolging - mede dat hij aan zijn Engelsche zakenvrienden hulp gevraagd heeft voor de Belgische vluchtelingen, geld, kleeren, enz.

2030 Naar België terug.

De Regeering is met het Duitsche oppergezag in overleg getreden voor pogingen om de vluchtelingen zoo spoedig mogelijk naar Antwerpen terug te sturen.

Geïnterneerden.

2035 Zondagavond kwam te Harderwijk een extra-trein met ongeveer 1600 Belgen aan, onder wie 52 officieren en de generaals Verbruck en Janotte. Zij werden in de beide kazernes ondergebracht.
- Te Dordrecht kwamen gistermiddag stoombooten met Belgische en Engelsche soldaten, die in Zeeuwsch-Vlaanderen over de grenzen gekomen waren en ontwapend werden. Zij
2040 reisden, na gevoed te zijn, naar het interneringskamp.
- Te 's-Gravenhage kwam heden een heel lange trein binnen. Aanvankelijk schenen de mannen bestemd te zijn om verder te reizen, doch twee onderofficieren die aanwezig waren om hen naar Ockenburg bij Loosduinen te geleiden, hadden blijkbaar andere orders dan de treinchef. De troep moest den trein verlaten en vulde het geheele
2045 perron.
Nadat de beide onderofficieren den troep, bestaande uit 1600 man, onder wie eenige onderofficieren, op het Stationsplein hadden opgesteld, werd naar Ockenburg bij Loosduinen gemarcheerd, waar ze in een tentenkamp worden geïnterneerd tot de oorlog voorbij is.
2050 - Te Breda zijn geïnterneerd op de Kon. Mil. Acad. een Belgisch generaal met zijn staf en verdere officieren, te zamen tweehonderd, en in de Kloosterkazerne ruim 1200 Belgische minderen van alle wapenen.

Belgische vluchtelingen.

2055 De hoofdcommissaris van politie te Amsterdam verzoekt allen particulieren, hier ter stede, die Belgische vluchtelingen in hunne woning opgenomen, daarvan zoo spoedig doenlijk schriftelijk mededeeling te willen doen aan het hoofdbureau van politie, O. Z. Achterburgwal 185, onder vermelding van de namen van alle ?. De bedoeling van dezen maatregel is, volledig ?ste worden ingelicht omtrent alle hier uitgewekenen,
2060 ten einde aan de talrijke vragen, die voortdurend tot de politie worden gericht, waar familieleden ? zich ophouden, zoo goed mogelijk te voldoen.
Het totaal aantal Belgische vluchtelingen, de kinderen inbegrepen, dat hier ter stede verblijf houdt, werd heden door wethouder Jitta geraamd op bijna twintig duizend. Men acht zich niet verantwoord er nog meer op te nemen, vandaar het verzoek om geen
2065 extra-treinen meer naar Amsterdam te dirigeren.
Gisteren is men begonnen met het gelegenheid geven tot baden in verschillende badhuizen hier ter stede. De vluchtelingen uit de gemeenteloodsen gingen per bootje naar Van Heemstede ?belt.

2070 De Chineezers in Malacca en de oorlog.

Dinsdag, vertelt de Sum. Post, werd een door den resident van Malacca gepresideerde vergadering gehouden, waarin aanwezig waren planters en assistenten. De resident zette aan hen den toestand uiteen. De redevoering werd later ook voor de koelies in het Hylam, Holden, Tamilsch en Maleisch vertaald, gehouden. De Chineesche spreker
2075 zeide o.m. nadat hij den toestand had uiteengezet: "We hebben jelui tezamen geroepen om jelui te vertellen wat wij gedaan hebben om jelui te helpen, om jelui te sparen, en dat jelui geduld dient te oefenen, in deze moeilijke tijden en den vrede bewaren.

2080 Wat toch zou het gevolg zijn zoo jelui niet geduldig waart on niet den vrede
bewaardet: "Dit, dat jelui buiten werk zoudt raken en je schuldig zoudt maken aan
onwettige handelingen. En wanneer jelui te losbandig wordt, zou de krijgswet weleens
kunnen worden afgekondigd en de Regeering een ernstik woord met jelui spreken.
De Regeering heeft ons medegedeeld, dat er voldoende rijst is. Wij hebben ook goed
2085 nieuws over den oorlog, d.w.z. dat we spoedig den gelukkigen en voorspoedigen tijd
van vóór den oorlog ?".

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

Het ontzet van Przemyśl.

2090 WEENEN, 12 Oct. (W. B.) Het "Neue Wiener Tageblatt" schrijft over het ontzet van de
vesting Przemyśl: De Russen kwamen niet verder dan tot de draadversperringen voor de
grachten der buitenste werken. De geheele vesting scheen één vuurspuwende vulkaan,
die naar alle zijden dood en verderf slingerde. Door de ontploffing van mijnen in het
voorterrein werden geheele afdeelingen vernietigd. Bij de stormaanvallen van 6 tot 9
October verloren de Russen niet minder dan 40.000 man.

2095 **Waarschuwing.**

Aan de Redactie.

Sedert het begin van den oorlog wordt Engeland door Hollandsche kooplieden bezocht
met het doel zaken met dit land te doen. Zoolang zij trachten Hollandsche producten
aan den man te brengen is dit zaken-doen prijzenswaardig en spreekt voor den alom
2100 bekenden ondernemingsgeest van den Nederlandschen handel. Doch velen dezer quasi-
handelslui komen hier met een geheel ander doel, n.m. om op hun naam zaken voor
Duitsche en Oostenrijksche huizen te doen. In werkelijkheid zijn zij slechts het
werktuig dezer Engeland vijandige landen, die onze neutraliteit gebruiken om een
handel te drijven, die hun anders onmogelijk is. Het schijnt dat men in Holland niet
2105 het gevaar beseft waaraan men zich blootstelt door zich als agent voor zulk een doel
te laten gebruiken. Bij Koninklijke proclamatie is het op zware straf verboden zaken
te doen met de Engeland vijandige landen, hetzij direct of indirect, geld te zenden
naar die landen of brieven etc. over te brengen bestemd voor Duitschers of
Oostenrijkers, wonende in Engeland. Een zekere klasse onzer landgenooten schijnt zich
2110 echter aan dit verbod niet te storen, weinig beseffende het gevaar waaraan zij zich
bloot stellen. Reeds hebben verscheidenen dezer lieden met de politie en de
gevangenis gemaakt; zij konden eerst na groote moeite vrij komen, doch het is mij uit
goede bron bekend dat in het vervolg de militaire autoriteiten tegen zulke
overtreders zal optreden en men kan er van verzekerd zijn dat dan een zware straf hun
2115 wacht. Om die reden richt ik een waarschuwing tot onze landgenooten daar zij zich
niet alleen zelve aan gevaar bloot stellen, doch ook den goeden naam van ons land
grootte schade doen en door hunne daden ons land in gevaar brengen. Wij allen moeten
medewerken om onze neutraliteit te handhaven en in het bijzonder de handelswereld,
daar anders de gevolgen niet te overzien zijn.

2120 De Engelsche bladen wijden dagelijks lange artikelen aan de positie van ons land en
van alle kanten hoort men klachten over de laksche wijze waarop onze kooplieden de
'neutraliteit' in acht nemen. De goede naam, dien wij Hollanders in Engeland
genieten, wordt geschaad door personen die hun eigenbelang op den voorgrond stellen
tegen het belang van den staat en ik vertrouw dat, men zal inzien dat deze wijze van
2125 ontduiking onzer neutraliteit niet alleen gevaarlijk voor het individu is, doch
vooral voor ons Vaderland.

Hoogachtend, Henry Kater.

Een noodwet voor een noodstand.

2130 Aan de Redactie!

Veroorloof ons bestuur den heer deurwaarder S. Schermer de verzekering te geven, dat
het onnoodig is de werkloozen af te houden van schouwburgbezoek en het eten van
zalmen of verorberen van andere kostbare maaltijden. Wat dat verhaal omtrent dien
zalmmaaltijd betreft, dient den heer Schermer aan het verstand gebracht, dat in
2135 arbeidersgezinnen, waar in dagen geen warm maal wordt genuttigd, een ons gezouten
zalm van zes centen op wat droog brood voor een vischmaaltijd doorgaat en het
hongerig flauw gevoel bevrediging schenkt. De heer Schermer meende natuurlijk, dat er
alleen gerookte zalm bestond. Het is anders ongelooflijk dat in deze dagen van
ellende onder de bevolking, nu zich zoovele personen van alle richtingen, zoewel als
2140 de overheid, geroepen gevoelen om den ergsten honger in de gezinnen te stillen,
dergelijke bezweringen worden geuit.

Indien de heer Schermer een huurder heeft, die zijn verplichtingen niet nakomt,
terwijl hij daartoe wel in staat is, dan zal juist de Noodwet nalaten hem te

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

2145 beschermen. De noodwet voor een noodstand dient zoodanig te zijn ingericht, dat
bezoekers van schouwburgen en personen, die overvloedige gerookte zalmmaaltijden
houden, bij het niet betalen hunner huur niet beschermd worden. Had de heer Schermer
zich van dat onderwerp op de hoogte gesteld, dan had hij geweten uit de publicaties
van den Bestuurdersbond, dat diens bestuur zijn meening in concreten vorm bij den
2150 Minister van Justitie heeft geuit door een ontwerp noodwet aan te bieden, waarin ook
met de belangen van verhuurders, die door onwillige huurders zouden worden getroffen,
rekening werd gehouden.
De heer Schermer heeft voorbeelden genoemd, maar aan ons kantoor zijn de voorbeelden
voor het grijpen, waar huiseigenaren ontruiming vorderen van personen, die in de
letterlijke beteekenis van het woord droog brood lieten en betaling van halve huur
2155 aanbieden. Sterker nog: er zijn deurwaarders, die op de dagvaarding stellen, dat het
gezin onwillig is te betalen en niet door den noodstand te lijden heeft, terwijl na
onderzoek blijkt, dat het een los werkman betreft, die 10 weken zonder werk is en met
een gezin van een paar gulden ondersteuning moet rondkomen. Inderdaad zou een
noodwet, om met de woorden van den heer Schermer te spreken, voorkomen, dat zijn
2160 collega's door dergelijk optreden en de betreffende huiseigenaren "het recht op zijn
kop zetten". Zooals gezegd, willen wij geen bevoorrechtiging van onwillige huurders en
ruïneering van huiseigenaren, maar de heer Schermer gelieve te bedenken, dat
huiseigenaren niet dienen onttrokken te worden aan de algemeene malaise. Bezitters
van effecten en onroerend goed en zij, die relaties met het buitenland hadden, waarop
2165 hun zaak dreef, hebben ook te lijden. Er is geen enkele reden waarom een huiseigenaar
onbeperkt voordeel zou blijven genieten van zijn bezit en zonder eenige consideratie
van werkloozen ook dakloozen maken.
Tegelijk hiermede veroorloven wij ons de vrijheid, zonder in te gaan op de min of
meer juridische bedenkingen tegen den inhoud van het ontwerp "Mendels", enkele
2170 kantteekeningen te maken op uwe algemeene uitspraak in het artikel "Een
ontruimingswet", dat een plaatselijke regeling door middel van het Algemeen
Steuncomité voorkómen kan, dat gewinnen van werkloozen dakloos worden.
Oorspronkelijk was dat ook onze meening, s? de talrijke gevallen ? bij huiseigenaren,
en vaak juist dezulken, die zelf een goede positie hebben en weigeren genoegen te
2175 nemen met den halven huurprijs van lieden, wier gezinnen in de meest kommervolle
omstandigheden verkeeren, wezen op de noodzakelijkheid van een sterke stimulans, in
den vorm van een noodwet, om deze eigenaren tot rede te brengen. De praktijk bij de
kantongerechten, zooals u die schetst, is ons, die dagelijks zich met de gevallen van
uitzetting wegens huurschuld bezig te houden, ten eenenmale onbekend. Deze praktijk
2180 leert ons, dat de meeste kantonrechters het standpunt innemen, dat de wet de wet is
en deze moet ten uitvoer worden gelegd, zonder aanzien des persoons. Wanneer een
eigenaar een bewoner niet langer in zijn eigendom wil hebben, dan verstrekken zij
hem, als steeds, het recht, om met behulp van den sterken arm zijn bezit vrij te
maken. Deze kantonrechters zullen zeker, in strijd met uw betoog, tenzij er een
2185 andere wettelijke regeling komt, invloed van het Steuncomité op de door hem te wijzen
vonnissen van de hand wijzen. Het stelsel van huurbons, door ons zoo sterk verdedigd
en nu door het Steuncomité aanvaard, zal zonder een noodwet als door den heer Mendels
is ingediend, geen afdoende hulp bieden. Niemand kan de huiseigenaren verplichten de
huurbons te aanvaarden, niets kan de kantonrechters noodzaken, met het bestaan van
2190 deze bons bij te nemen beslissingen rekening te houden. Tot nu toe is er in Amsterdam
nog niets gebeurd om deze uitzettingen te voorkomen, behalve in enkele gevallen
openbare actie, die tot het gewenschte resultaat leidde.
Vindt Uwe Redactie dat beter? Moet het dan dien weg op? Ons is het goed, maar de
verantwoordelijkheid daarvoor berust bij hen, die wel al het mogelijke doen om
2195 daklooze vluchtelingen te helpen, hetgeen niet genoeg toegejuicht kan worden, doch
het rationeele wettelijke middel, om te voorkomen, dat eigen stadgenooten met vrouwen
en kinderen op straat worden gezet, niet wenschen. De volgende week zal op Kastenburg
weer een gezin, man, vrouw en vier kinderen, de vrouw verkeert in "gezegende"
omstandigheden, op straat worden gezet. De man is werkloos bootwerker, heeft f5.75
2200 onderstand en is acht weken werkloos. Men heeft ons met het plan in kennis gesteld,
om door een niet dagelijks voorkomend middel de uitzetting te beletten. Weet Uwe
Redactie er iets anders op? Als men de Groninger boeren hardhandig dwingt geen
handelingen te plegen in strijd met het nationaal belang, mogen Amsterdamsche
huiseigenaren dan vrij uit gaan?
2205 Hoogachtend, Amsterdamsche Bestuurdersbond. S. R. de Miranda, voorzitter. S. J.
Pothuis, secretaris.
9 Oct. 1911.
Wij blijven van meening, dat door doelmatig optreden van de steuncomités, waar noodig
in overleg met den kantonrechter, nog het beste in den nood te voorzien is. De

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

2210 praktisch bestaat bij de kantonrechters op het oogenblik ook heusch zeer wel, om den
vrede tusschen huisheer en huurder te bevorderen, en beiden tot het brengen van eenig
billijk offer te leiden. Doelmatige werkzaamheid en voorlichting vanwege het
Steuncomité zal dat voldoende verder in de hand kunnen werken. Het heil en de
noodzaak van wettelijken dwang, waaraan in dat geval zooveel andere bezwaren
2215 verbonden zijn, zijn daarbij niet aanwezig. De ervaring leert ook waarlijk, dat
huisseigenaren in gevallen, die inderdaad tijdsnoodgevallen zijn, wel een gedeeltelijk
verlies weten te nemen. Maar het zal zoo moeten blijven, dat de zaken met kennis der
omstandigheden en oordeel des onderscheids kunnen behandeld worden. De bijzondere
steun en tegemoetkoming, die men den door de tijdelijke omstandigheden in
2220 moeilijkheden verkeerende gaarne gunt, - zouden aan de gewone wanbetalers die er
altijd zullen zijn, slechts verspild zijn, en verkeerd werken. En van de
huisseigenaartjes die van de huren moeten leven, kan niet maar elk offer worden
gevergd. Het ontwerp-Mendels opent den weg voor tal van onbillijkheden en
moeilijkheden; en kan zoo 't niet op de eigenaren een onevenredigen last legt, de
2225 staatskas een onvoldoende te controleeren aderlating blootstellen.

Via Dolorosa.

Aan de Redactie!

2230 Bij honderden komen ze tot ons gevloeden, de arme Belgen, de ongelukkigste
slachtoffers wel van een onmenschen oorlog. Het naderend onheil vreezend, hebben
zij het veege lijf slechts kunnen redden, huis en hof, met al het lief en leed
daaraan verbonden, den opdringenden vijand achterlatend. Zij wisten het: veilig
zouden zij pas zijn, wanneer zij de eigen landspalen achter zich hadden. Waar zouden
zij eerder heengaan, dat tot het taaien stamverwante Noord-Nederlandsche volk? Daar
2235 zouden zij ontvangen worden met al de liefde en zorg van 't medelijdend broederhart.
En 't spreekt vanzelf: zij vonden zich in die verwachting niet bedrogen. Zoo komen
zij nu in onze steden en dorpen, vooral ook in onze hoofdstad. En zoo zien vooral
wij, die op of aan het Damrak wonen schier onafgebroken dag en nacht sombere stoeten
aan onze huizen voorbijtrekken.

2240 O, er komt telkenmale een gevoel van groote dankbaarheid in ons op, wanneer wij zien,
hoe de anno opgejaagden in onze schoone vaderstad eindelijk na dagen van marteling
eenigszins tot rust komen. En 't is begrijpelijk, dat vele Amsterdammers aan hunne
belangstelling en deelneming uiting willen geven door van deze droeve "inkomsten"
getuigen te zijn. Evenwel: het komt ons voor, dat ook hier zelfbeheersching 'n eerste
2245 eisch is. Wij nemen gaarne aan, dat het bij 't meerendeel onzer stadgenooten
inderdaad gevoelens van edelen, teederen aard zijn, die hen in deze dagen
Damrakwaarts drijven. Edoch, men houde ook met den gemoedstoestand onzer
zwaarbeproevede gasten rekening! Voor hen toch is en blijft het Damrak - hoezeer
leidend naar het gebouw, waar zij getroost en verkwikt worden - een wég van smarte.
2250 Dat zij de hartelijke ontvangst ten onzent waardeeren, spreekt voor zichzelf. Zou
echter - zoo vragen wij ons af - die ontvangst niet kiescher zijn, indien zij niet
genoodzaakt waren door dichte menschenhagen hun weg te vervolgen? Moet hun nu bij al
het leed dat zij in de laatste weken reeds doorstonden, hier nog eens nadrukkelijk
getoond worden, dat zij het voorwerp onzer meewarigheid zijn? "In stilte weldoen" is
2255 vanouds een Hollandsche deugd. Stadgenooten, gaat voort met weldoen, - maar, doet het
wat meer in stilte. Verzwaart den lijdensweg uwer deerniswaardige broeders niet
onnodig. Dit toch doet gij, schoon natuurlijk ongewild, door van hun droeven intocht
een "interessant" schouwspel te maken!

G. A. de R. Amst., 11 Oct. 1914.

2260 (Nog op een andere wijze hindert een groot deel van het publiek: velen tracteeren wat
zij aan den weg aan vluchteling ontmoeten. Ons is reeds uit één vluchtelingenhuis
medegedeeld dat kinderen, vooral die een aardig gezichtje hebben, daardoor ziek
weerden - in de overvolle vluchtelingenhuisen geeft zulk een ziek kind last en
vuiligheid. Een mannelijke vluchteling werd zóó getrakteerd, dat hij 's avonds zwaar
2265 beschonken in het vluchtelingenhuis kwam. En toen men den dronkenman niet in het huis
vol vrouwen en kinderen durfde toelaten en de politie vroeg den man in afzondering
zijn roes te laten uitslapen, trok het dierbare publiek de partij van den man en
bedreigde de bestuurders van het huis die zoo "ongastvrij" waren.
Wie helpen wil, trakteeere niet, maar zende zijn gaven aan het comité. Red. H.)

2270 **Pogingen tot oprichting van een internationaal clearing-instituut.**

Om de moeilijkheden, die thans in den internationalen handel en het geldverkeer
bestaan te verminderen betoogt de vroegere Italiaansche minister van financiën
Luzatti in Romeinsche bladen de wenschelijkheid dat de Italiaansche banken een
2275 internationaal clearingsinstituut zullen vormen. Luzatti spoort hen aan de banken in

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

het buitenland uit te noodigen maatregelen te nemen voor de noodige samenwerking. Luzatti's bedoeling is dat deze inrichting na het herstel van de vrede zal blijven bestaan.

2280 **Russische financiën.**

Via Kopenhagen wordt aan de "V. Ztg." geseind, dat de Russische begroting voor 1915 wegens het verbod van brandewijnverkoop gedurende den duur van den oorlog de inkomsten uit het brandewijnmonopolie slechts op Rb. 123 miljoen raamt, d. i. ruim een milliard lager dan voor het loopende jaar geraamd was. Tot dekking van dit tekort
2285 worden een aantal nieuwe belastingen voorgesteld en wel ten eerste een op graan, voorts een verhooging der grondbelasting met 30 miljoen roebel, een woningbelasting van 15 miljoen, een patentrecht van 5G miljoen, een vermogensbelasting van ?
2290 miljoen, een tabaksbelasting van 25 miljoen, een belasting op suiker van 25 miljoen, op petroleum 26 miljoen, op lucifers 29 miljoen, op katoen 38 miljoen roebel. Uit verhooging der invoerrechten zal 60 miljoen roebel worden gehaald. Verder zal op gist een belasting worden gelegd die 4 miljoen roebel zal moeten opbrengen, op sigarettenpapier 5 miljoen. Uit hogere tarieven voor post en telegraaf wordt 30 miljoen verwacht, uit een verhooging der spoorwegvrachten 250
2295 miljoen, van scheepsvrachten 50 miljoen, van spoorwegkaartjes 50 miljoen, van zegelrechten 40 miljoen roebel. Voorts zullen nog heffingen worden gelegd op telefoon, gas, electriciteit, petroleum, op bezoek van bioscopen etc., waaromtrent nog geen bijzonderheden zijn vastgesteld. Al deze heffingen te zamen zullen echter nog niet eens de lagere opbrengst uit het brandewijn-monopolie dekken. Als de oorlog lang duurt, zullen natuurlijk de invoerrechten etc. de raming niet
2300 kunnen halen. Intusschen blijkt uit de bestaande plannen, dat de Russische regeering krachtig werkt aan een spoedige regeling van het financieele vraagstuk.

De Russische graanoogst.

De Russische regeering schat de opbrengst van den Russischen graanoogst in 63
2305 Europeesche en 10 Aziatische gouvernementen van het rijk voor wintertarwe op 6,340,000 ton, voor voorjaarstarwe op 12,330,000 ton, den totalen tarwe-oogst dus op 18,670,000 ton tegen 26.557,000 in 1913. Voor Rogge is de schatting 21,330,000 ton tegen 25,049,000, voor haver 13,795,000 tegen 17,915,000 ton, voor gerst 9,330,000 tegen 12,330,000 ton.
2310 De Russische oogst toont dus voor alle graansoorten een zeer grooten teruggang tegenover het vorige jaar aan, waarbij echter in het oog is te houden dat de toenmalige ramingen algemeen als veel te hoog waren beschouwd.

Oogstberichten.

2315 De stand van den oogst in Duitschland begin October wordt opgegeven als volgt: (2=goed, 3=middelmatig): Aardappelen 2.8 (v. m. 2.8. October 1913 2.4), suikerbieten 2.8 (v. m. 2.7), klaver 2.6 (2.6 en 2.4) en luzerne 2.3 (2.3 en 2.5). De aardappeloogst is in eenige streken reeds geëindigd. Over het algemeen schijnt de opbrengst niet aan de verwachtingen te voldoen.
2320 Het meestal matig warme weder in de tweede helft van Augustus en de eerste helft van September was voor de oogst werkzaamheden in Bulgarije over het algemeen gunstig. Blijkens de tot nu toe verkregen dorschresultaten was de opbrengst van het wintergraan in Bulgarije bijna overal zoowel quantitatief als kwalitatief slechts middelmatig. Voor geheel Bulgarije, rekent men op de volgende oogstopbrengst: tarwe
2325 12?, rogge 2?, gerst 3? en haver 2 miljoen dz. de stand van maïs is overal goed en wordt op een opbrengst gerekend van ten minste 8? miljoen dz. Men raamt de totale opbrengst van den dit jarigen boonenoogst op tenminste 80 miljoen K.G.

Uit de Oostenrijksche Industrie.

2330 De onderhandelingen van het bestuur der Oostenrijksche Staatsspoorwegen met het Oostenrijksche railskartel over dekking van de railsbehoefte tot en met 1917, zijn afgesloten. De prijzen waren voor de Staatsspoor gunstiger dan voorheen. Binnenkort zal de eerste bestelling van 25.000 ton plaats hebben.

2335 **Parijsche Biljetten.**

Tusschen de Fransche regeering en het gemeentebestuur van Parijs is een overeenkomst getroffen betreffende de regeling van de financiën van Parijs. Als gevolg daarvan werd het gemeentebestuur van Parijs gemachtigd tot uitgifte van stedelijke biljetten.

2340 **Uit Frankrijk.**

Naar het voorbeeld van Engeland heeft ook de Fransche regeering ieder handelsverkeer

Naspeuringen van Paul Theelen: 12 oktober 1914

2345 met Duitschland en Oostenrijk verboden. Het eerste slachtoffer van dat dekreet was een Duitse firma te Havre, die van het gerecht de opheffing der in beslaggenomen voorraad levensmiddelen ter waarde van fr. 10 millioen verlangde, daar de firma thans een Fransche maatschappij was geworden. Het gerecht wees echter de vordering af.

Koersen te Bordeaux.

2350 Reuter bericht, dat op 8 October te Bordeaux noteerden: 3% Fransche Rente 77.50 (77.25), 3% Nieuwe leening 87.50 (88), Japan 1913 493.50 (476), 5% Russen 1900 97.50 (96.50), 4% Russen 1906 85 (83.50), Rio Tinto's 1500 (1475) en Argentinië 1890 70.

Uit de Katoenindustrie.

2355 Men raamt te Manchester dat de wekelijksche betalingsrollen van 150,000 katoenarbeiders in het Noorden van £500,000 tot 300,000 zijn gereduceerd. Niet minder dan 150.000 man zijn totaal werkloos. 100,000 werken een halven dag en slechts zeer weinigen werken als gewoonlijk.

Uit de Vereenigde Staten.

2360 De stemming voor de nieuwe 6% Notes der stad New-York blijft vast, Driejaarsch Notes noteeren thans 103-103?, 2-j. ??.

De Southern Railway hoeft een dividend van 2% op de preferente aandeelen gedeclareerd, echter niet in geld doch in scrip die 4% rente zal dragen en over ? jaar zal worden afbetaald. De uitkeering over het geheele boekjaar is hiermede op 41% gebracht.

2365 De stemming voor koper blijft lusteloos, doch is op het oogenblik iets beter. Kleine afdoeningen vinden ? cents per lb. plaats; voor grootere partijen wordt ? cents gevraagd.

2370 De New-Yorksche banken hebben in de afgelopen week \$11.11 millioen goud uit het binnenland ontvanger, en voorts \$2.98 millioen uit haar verrekeningen met de schatkist. Daarentegen is \$5.90 millioen goud uitgevoerd.

2375 De Baltimore & Ohio heeft per 15 November een vergadering van aandeelhouders uitgeschreven, ter behandeling van een voorstel tot het sluiten van een algemeene hypotheek voor het geheele systeem, voor ten hoogste \$ 600 millioen obligaties. Het bedrag der obligatieschuld zal nooit hooger mogen zijn dan driemaal het aandeelenkapitaal.

De bankclearings in de Vereenigde Staten waren in de afgelopen week te New-York 28 pct. en daarbuiten 3.8 pct. lager dan in de overeenkomstige week van het vorigeek 447, tegen 281 in de overeenkomstige week van 1913.

2380 De spoorwegcommissie van den staat Illinois heeft het verzoek van de spoorwegen om de tarieven voor het tusschenstation vervoer van graan met 5% te mogen verhoogen, afgewezen.

De bruto ontvangsten van 35 spoorwegen in de Ver. Staten hebben in de 4e week van September een vermindering van 9.9 pct. ondergaan, en die van 41 spoorwegen over de geheele maand September een vermindering van 7.05 pct.

2385 De Interstate Commerce Commission zal een onderzoek instellen inzake productie, vervoer en opslag van ruwe petroleum.

Het aantal leegstaande goederenwagens in de Vereenigde Staten verminderde in de tweede helft van September met 5000 stuks en bedraagt thans 131,000.

2390 Uit Zuid-Amerika.

Te Sheffield is een schrijven ontvangen van een der vertegenwoordigers van een groote firma aldaar uit Argentinië, waarin volgens de "Times", wordt medegedeeld, dat de bankinstellingen geen krediet meer verleen. Eerste klas firma's wenschten geen nieuwe transacties aan te gaan. De suikerraffinaderijen zijn gesloten, de

2395 stoomvaartdiensten opgeheven, terwijl vele hotels zijn gesloten en een aantal zijn geliquideerd. Het aantal werklozen is zoo groot, dat regeeringshulp noodzakelijk is. Alle zaken hebben hun personeel verminderd. Op gezonde basis kunnen thans op de Zuid-Amerikaansche markten geen zaken meer worden gedaan en de standing van zelfs e- ? firma's is thans dubieus. De toestand is zoodanig, dat binnenkort waarschijnlijk een ?ing zal plaats hebben. De toestand wordt nog eerder slechter dan beter en de jongste berichten uit verschillende deelen van Zuid-Amerika zijn, wat den handelstoestand aangaat, in elk opzicht ontmoedigend.

2400